

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>[36] Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον· δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν. καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαινοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν· κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον. τὰ δὲ πλεῖω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην. ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτέθη, ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα πολέμιον ἐπιόντα προθύμως ἡμυνάμεθα, μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος ἑάσω· ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπεῖ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν.</p>	<p>[36] Θ' ἀρχίσω ἀπὸ τοὺς προγόνους μας. Δίκαιο καὶ σωστὸ σὲ τέτοια ὥρα νὰ τοὺς κάνωμε τὴν τιμὴ τῆς μνήμης. Γιατὶ ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ οἱ ἴδιοι πάντα ἔζησαν σ' αὐτὴ τὴ γῇ καὶ χάρη στὴν ἀνδρεία τους μᾶς τὴν παράδωσαν ἐλεύθερη. Ἐπαινος ταιριάζει στοὺς προγόνους μας, ἀλλὰ ἀκόμα μεγαλύτερος στοὺς πατέρες μας. Ἐμόχθησαν γιὰ νὰ προσθέσουν σ' ἐκεῖνα ποὺ κληρονόμησαν τὴν ὅση ἐξουσία καὶ δύναμη μᾶς ἀφῆκαν. Ἀλλὰ κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὅσοι εἴμαστε σὲ ὠριμὴ ἡλικία, αὐξήσαμε τὴν δύναμη τῆς πολιτείας καὶ τῆς δώσαμε ἀπόλυτη αὐτάρκεια καὶ σὲ καιρὸ εἰρήνης καὶ σὲ πόλεμο. Δὲν θὰ μακρυγορήσω γιὰ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὴν σημερινή μας κυριαρχία οὔτε γιὰ τὶς ἐπιδρομές, βαρβαρικὲς ἢ ἑλληνικὲς, ποὺ ἀποκρούσαμε ἐμεῖς καὶ οἱ πατέρες μας. Αὐτὰ σᾶς εἶναι γνωστὰ καὶ θὰ τὰ παραλείψω. Ἀλλὰ πρὶν ἔρθω στὸν ἔπαινο τῶν ἀνδρείων αὐτῶν, θέλω πρῶτα νὰ μιλήσω γιὰ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὶς ἀρχὲς ποὺ ἔχομε ἐφαρμόσει γιὰ νὰ προσδώσωμε στὴν πολιτεία τὸ σημερινό της μεγαλεῖο, γιατί νομίζω πὼς σὲ τέτοια στιγμή ταιριάζει νὰ εἰπωθοῦν αὐτὰ καὶ εἶναι ὠφέλιμο νὰ τ' ἀκούσουν ὅσοι πολῖτες ἢ ξένοι εἶναι</p>

[37]. Χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλούσῃ τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες πῶς ἢ μιμούμενοι ἐτέρους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἔν τῳ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεον ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δοῦναι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κεκώλυται. ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν καὶ ἐς τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν καθ' ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων ὑποψίαν, οὐ δὲ ὀργῆς τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονὴν τι δοῦναι, ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μὲν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὄψει ἀχθηδόνως προστιθέμενοι, ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες τὰ δημόσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν τε αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσει καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων κεῖνται καὶ ὅσοι ἄγραφοι ὄντες αἰσχύνῃν ὁμολογουμένην φέρουσιν.

[38] Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ

συγκεντρωμένοι ἐδῶ.

[37] Τὸ πολίτευμα ποὺ ἔχομε σὲ τίποτε δὲν ἀντιγράφει τὰ ξένα πολιτεύματα. Ἀντίθετα, εἴμαστε πολὺ περισσότερο ἐμεῖς παράδειγμα γιὰ τοὺς ἄλλους παρὰ μιμητὲς τους. Τὸ πολίτευμά μας λέγεται Δημοκρατία, ἐπειδὴ τὴν ἐξουσία δὲν τὴν ἀσκοῦν λίγοι πολίτες, ἀλλὰ ὅλος ὁ λαός. Ὅλοι οἱ πολίτες εἶναι ἴσοι μπροστὰ στὸν νόμο γιὰ τὶς ἰδιωτικές τους διαφορές. Γιὰ τὰ δημόσια ἀξιώματα προτιμῶνται ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἱκανοὶ καὶ τὰ ἀξίζουν καὶ ὄχι ἐκεῖνοι ποὺ ἀνήκουν σὲ μιὰ ὀρισμένη τάξη. Κανείς, ἂν τύχῃ καὶ δὲν ἔχει κοινωνικὴ θέση ἢ ἂν εἶναι φτωχός, δὲν ἐμποδίζεται γι' αὐτὸ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πολιτεία, ἂν ἔχῃ κάτι ἄξιο νὰ προσφέρῃ. Στὴ δημόσια ζωὴ μας εἴμαστε ἐλεύθεροι, ἀλλὰ καὶ στίς καθημερινὲς μας σχέσεις δὲν ὑποβλέπομε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, δὲν θυμῶνομε μὲ τὸν γείτονά μας ἂν διασκεδάζῃ καὶ δὲν τοῦ δείχνομε ὄψη πειραγμένου ποῦ, ἂν ἴσως δὲν τὸν βλάπτῃ, ὅμως τὸν στενοχωρεῖ. Ἄν, ὡστόσο, ἡ αὐστηρότητα λείπῃ ἀπὸ τὴν καθημερινή μας ζωὴ, στὰ δημόσια πράγματα, ἀπὸ ἐσωτερικὸ σεβασμό, δὲν παρανομοῦμε. Σεβόμαστε τοὺς ἄρχοντες, πειθαρχοῦμε στοὺς νόμους, καί, μάλιστα, σὲ ὅσους ἔχουν γίνει γιὰ νὰ προστατεύουν τοὺς ἀδυνάτους καὶ ὅσους ποῦ, ἂν καὶ ἄγραφοι, εἶναι ντροπὴ νὰ τοὺς παραβαίνει κανείς.

[38] Μὲ συχνὲς θυσίαι καὶ ἀγῶνες φροντίσαμε νὰ μετριάζωμε τοὺς

ἐμπορισάμεθα, ἀγῶσι μὲν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες, ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὧν καθ' ἡμέραν ἡ τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει. ἐπιδέχεται δὲ διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα, καὶ ξυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειότερα τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ γιγνόμενα καρποῦσθαι ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

[39] Διαφέρομεν δὲ καὶ ταῖς τῶν πολεμικῶν μελέταις τῶν ἐναντίων τοῖσδε. τήν τε γὰρ πόλιν κοινήν παρέχομεν, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξενηλασίαις ἀπειργομέν τινὰ ἢ μαθήματος ἢ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν ἂν τις τῶν πολεμίων ἰδὼν ὠφεληθείη, πιστεύοντες οὐ ταῖς παρασκευαῖς τὸ πλεόν καὶ ἀπάταις ἢ τῷ ἄφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ· καὶ ἐν ταῖς παιδείαις οἱ μὲν ἐπιπόνῳ ἀσκήσει εὐθύς νέοι ὄντες τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται, ἡμεῖς δὲ ἀνειμένως διαιτώμενοι οὐδὲν ἥσσον ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν. τεκμήριον δέ· οὔτε γὰρ Λακεδαιμόνιοι καθ' ἑαυτούς, μεθ' ἀπάντων δὲ ἐς τὴν γῆν ἡμῶν στρατεύουσι, τήν τε τῶν πέλας αὐτοὶ ἐπελθόντες οὐ χαλεπῶς ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ τοὺς περὶ τῶν οἰκείων ἀμυνομένους μαχόμενοι τὰ πλείω κρατοῦμεν. ἄθρόα τε τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐδεὶς πω πολέμιος ἐνέτυχεν διὰ τὴν τοῦ ναυτικοῦ τε ἄμα ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐν τῇ γῇ ἐπὶ πολλὰ ἡμῶν αὐτῶν ἐπίπεμψιν· ἦν δέ που μορίῳ τινὶ προσμείξωσι, κρατήσαντές τέ τινας ἡμῶν πάντας αὐχοῦσιν ἀπεῶσθαι καὶ νικηθέντες ὑφ' ἀπάντων ἡσσησθαι. καίτοι εἰ ῥαθυμία μᾶλλον ἢ πόνων νικηθέντες ὑφ' ἀπάντων ἡσσησθαι. καίτοι εἰ ῥαθυμία μᾶλλον ἢ πόνων μελέτη καὶ μὴ μετὰ νόμων τὸ πλεόν ἢ τρόπων ἀνδρείας ἐθέλομεν

κόπους τῆς ἐργασίας καὶ νὰ ξεκουράζωμε τὸ πνεῦμα μας. Ἔχομε εὐχάριστη ἰδιωτικὴ ὁ καθένας μας ζωὴ κ' ἡ ἀπόλαυσή της ἀποδιώχνει τὴν στενοχώρια. Ἡ ἔκτασις τῆς κυριαρχίας μας εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε μποροῦμε καὶ φέρνομε ἀπὸ τὴν πᾶσα γῆ τὰ πάντα κ' ἔτσι χαιρόμαστε τὰ ξένα ἀγαθὰ ὅσο καὶ τὰ δικά μας

[39] Καὶ στὰ πολεμικὰ πράγματα διαφέρομε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἡ πόλις μας εἶναι φιλόξενη γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς νόμος ξενηλασίας ποὺ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ξένο νὰ μάθῃ ἢ νὰ δῇ κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε, ἂν δὲν ἦταν κρυφόν, νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἐχθρόν μας ποὺ θὰ τὸ ἐβλεπε. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ πιστεύομε περισσότερο στὴν ἀξία μας παρὰ σὲ μυστικὲς ἐτοιμασίαις καὶ στρατηγήματα. Καὶ στὴν ἀνατροφὴν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ μας ἀπ' τὰ μικρά τους χρόνια ὑποβάλλονται στὴν πιὸ σκληρὴ ἐκγύμνασις, ἐμεῖς ἔχομε εὐχάριστη ζωὴν, χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ ὑστεροῦμε στὸ νὰ ἀντιμετωπίζομε τοὺς ἴδιους κινδύνους. Καὶ νὰ ἡ ἀπόδειξις. Ποτὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν κάνουν, μόνοι τους, ἐπιδρομὰς ἐδῶ, στὴ γῆ μας. Ἔρχονται πάντα μὲ τοὺς συμμάχους τους. Ἐνῶ ἐμεῖς, μόνοι εἰσβάλλομε σὲ ἐχθρικὰς χώρας καὶ τίς περισσότερες φορὲς νικοῦμε εὐκόλα, σὲ ξένη γῆ, ἐκείνους ποὺ ὑπερασπίζονται τὰ ἴδια τους τὰ σπιτία. Ἐχθρός μας κανεὶς δὲν ἔχει, ὥς τώρα, ἀντικρύσει, συγκεντρωμένη, ὁλόκληρη τὴ δύναμή μας, ἀφοῦ ἐμεῖς καὶ ναυτικὸ πρέπει νὰ ἐπανδρώνωμε καὶ στρατὸ νὰ στέλνωμε σὲ πολλὰ μέρη. Ἄν ὁ ἐχθρὸς συνάντησιν κάπου

κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεινοῖς μὴ προκάμνειν, καὶ ἐς αὐτὰ ἐλθοῦσι μὴ ἀτολμοτέρους τῶν αἰεὶ μοχθούντων φαίνεσθαι, καὶ ἔν τε τούτοις τὴν πόλιν ἀξίαν εἶναι θαυμάζεσθαι καὶ ἔτι ἐν ἄλλοις.

[40] Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας· πλούτῳ τε ἔργου μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ χρώμεθα, καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. ἔνι τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γινῶναι· μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν, καὶ οἱ αὐτοὶ ἦτοι κρίνομέν γε ἢ ἐνθυμούμεθα ὀρθῶς τὰ πράγματα, οὐ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις βλάβην ἡγούμενοι, ἀλλὰ μὴ προδιδαχθῆναι μᾶλλον λόγῳ πρότερον ἢ ἐπὶ ᾧ δεῖ ἔργῳ ἐλθεῖν. διαφερόντως γὰρ δὴ καὶ τόδε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὁ τοῖς ἄλλοις ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. κράτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τὰ τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα γινώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων. καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν

ἓνα μικρὸ μέρος τῆς δυνάμεις μας, καυχιέται, ἂν νικήσῃ, πῶς κατατρόπωσε ὁλόκληρο τὸν στρατό μας. Ἄν νικηθῇ, διαδίδει πῶς βρέθηκε ἀντιμέτωπος μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις μας. Ἀντικρύζομε τοὺς κινδύνους πρόθυμα κι ὄχι μὲ βαριὰ καρδιά. Τοὺς ἀντικρύζομε ἀπὸ ἀνδρεία περισσότερο παρὰ ἀπὸ ὑπακοῇ σὲ κάποιο νόμο καὶ τοῦτο εἶναι γιὰ μᾶς κέρδος μεγάλο, γιατί δὲν θλιβόμαστε ἀπὸ πρὶν γιὰ τὶς συμφορὲς ποὺ ἴσως ἔρθουν, κι ὅμως, ὅταν ἔρθουν, δὲν εἴμαστε λιγότερο γενναῖοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παιδεύονται ἀδιάκοπα.

[40] Αὐτά εἶναι, μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα, ποὺ κάνουν θαυμαστὴ τὴν πόλιν μας. Ἀγαποῦμε τὸ ὠραῖο, ἀλλὰ μένομε ἀπλοὶ καὶ φιλοσοφοῦμε χωρὶς νὰ εἴμαστε νωθροί. Τὸν πλοῦτο μας τὸν ἔχομε γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε σὲ ἔργα καὶ ὄχι γιὰ νὰ τὸν καυχιόμαστε. Δὲν θεωροῦμε ντροπὴ τὴ φτώχεια. Ντροπὴ εἶναι νὰ μὴν τὴν ἀποφεύγῃ κανεὶς δουλεύοντας. Οἱ ἴδιοι, ἐμεῖς, φροντίζομε καὶ τὶς ἰδιωτικὲς μας ὑποθέσεις καὶ τὰ δημόσια πράγματα κ' ἐνῶ ὁ καθένας μας φροντίζει τὶς δουλειές του, τοῦτο δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ κατέχωμε καὶ τὰ πολιτικά. Μόνο ἐμεῖς θεωροῦμε πῶς εἶναι ὄχι μόνον ἀδιάφορος, ἀλλὰ καὶ ἄχρηστος ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται στὰ πολιτικά. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι κρίνομε κι ἀποφασίζομε γιὰ τὰ ζητήματά μας καὶ θεωροῦμε πῶς ὁ λόγος δὲν βλάπτει τὸ ἔργο. Ἀντίθετα, πιστεύομε πῶς βλαβερὸ εἶναι τὸ νὰ ἀποφασίζῃ κανεὶς χωρὶς νὰ ἔχει φωτιστῇ. Διαφέρομε ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ σὲ τοῦτο. Εἴμαστε τολμηροί, κι ὅμως ζυγίζομε καλὰ τὴν

ἐνηντιώμεθα τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ πάσχοντες εὔ, ἀλλὰ δρῶντες κτώμεθα τοὺς φίλους. βεβαιότερος δὲ ὁ δράσας τὴν χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ὧ δέδωκε σῶζειν· ὁ δὲ ἀντοφείλων ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ' ἐς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδῶσων. καὶ μόνοι οὐ τοῦ ξυμφέροντος μᾶλλον λογισμῷ ἢ τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινὰ ὠφελοῦμεν.

[41] Ξυνελών τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν εἶναι καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλεῖστ' ἂν εἶδῃ καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ' ἂν εὐτραπέλως τὸ σῶμα αὐταρκες παρέχεσθαι. καὶ ὥς οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τῶνδε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. μόνη γὰρ τῶν νῦν ἀκοῆς κρείσσων ἐς πεῖραν ἔρχεται, καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμίῳ ἐπελθόντι ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ' οἷων κακοπαθεῖ οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατάμεμψιν ὥς οὐχ ὑπ' ἀξίων ἄρχεται. μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δὴ τοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα

κάθε ἐπιχείρησή μας, ἐνῶ τοὺς ἄλλους ἡ ἄγνοια τοὺς κάνει θρασεῖς κ' ἡ γνῶση ἀναποφάσιστους. Ἐκεῖνοι πρέπει νὰ κρίνονται γενναιότεροι, ὅσοι ξέρουν καλὰ ποιὸ εἶναι τὸ εὐχάριστο καὶ ποιὸ τὸ φοβερὸ κι ὅμως δὲν προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν τὸν κίνδυνο. Καὶ στὴν διάθεσή μας ἀπέναντι στοὺς ξένους διαφέρομε ἀπ' τοὺς πολλοὺς, γιατί ἀποκτοῦμε φίλους εὐεργετώντας τους καὶ ὄχι περιμένοντας ἀπ' αὐτοὺς κάποιον καλὸ. Ἡ φιλία τοῦ εὐεργέτη εἶναι πιὸ σταθερή, γιατί προσπαθεῖ νὰ διατηρή- σῃ τὸν δεσμό του μὲ τὰν ἄλλο, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ χρωστάει χάρη εἶναι λιγότερο πρόθυμος, θεωρώντας τὴν εὐγνωμοσύνη του σὰν χρέος κι ὄχι σὰν αἴσθημα. Μόνοι ἐμεῖς σκορποῦμε ἀπλόχερα τὶς εὐεργεσίες μας, ὄχι ἀπὸ συμφεροντολογικοὺς ὑπολογισμοὺς, ἀλλὰ ἀπὸ φιλελεύθερη γενναιοδωρία

[41] Μὲ μιὰ λέξη, τολμῶ νὰ τὸ πῶ, ἡ Ἀθήνα εἶναι ὁ δάσκαλος τῶν Ἑλλήνων καὶ νομίζω πῶς ὁ κάθε μας πολίτης θὰ μπορούσε, μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐκολία καὶ χάρη, πολλὰ καὶ ἄξια ἔργα νὰ κάνῃ σὲ πολλές ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ὅτι αὐτὸ ποὺ λέω δὲν εἶναι ρητορικὸς κομπασμός, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια ἡ πραγματική, τὸ δείχνει ἡ δύναμη τῆς πολιτείας ποῦ, μόνη ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις, εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν φήμη της στὴν ὥρα τῆς δοκιμασίας, ἡ μόνη ποῦ οἱ ἐχθροὶ της, ὅταν τοὺς νικήσωμε δὲν ἀγανακτοῦν ἐπειδὴ κατατροπώθηκαν ἀπὸ ἀναξίους, ἡ μόνη ποῦ οἱ σύμμαχοί της δὲν μποροῦν νὰ ποῦν ὅτι ἔχουν ἀνάξιο ἀρχηγό. Τὴν δύναμή μας δὲν τὴν ἀποκτήσαμε μὲ

θαυμασθησόμεθα, καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου οὔτε ὅστις ἔπεισι μὲν τὸ αὐτίκα τέρπει, τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθεια βλάβει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε καγαθῶν αἰδία συγκατοικίσαντες. περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε γενναίως δικαιούμενους μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ εἰκὸς ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν.

[42] Δι' ὃ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ περὶ ἴσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα καὶ οἷς τῶνδε μηδὲν ὑπάρχει ὁμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἅμα ἐφ' οἷς νῦν λέγω φανεράν σημείοις καθιστάς. καὶ εἴρηται αὐτῆς τὰ μέγιστα· ἃ γὰρ τὴν πόλιν ὕμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε ἀρεταὶ ἐκόσμησαν, καὶ οὐκ ἂν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἰσόρροπος ὥσπερ τῶνδε ὁ λόγος τῶν ἔργων φανείη. δοκεῖ δέ μοι δηλοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν πρώτην τε μηνύουσα καὶ τελευταία βεβαιοῦσα ἢ νῦν τῶνδε καταστροφή. καὶ γὰρ τοῖς ἄλλα χεῖροσι δίκαιον τὴν ἐς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθεσθαι· ἀγαθῷ γὰρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον ὠφέλησαν ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἐβλάψαν. τῶνδε δὲ οὔτε πλούτου τις τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη οὔτε πενίας ἐλπίδι, ὥς

ἄσημες, ἀλλὰ μὲ λαμπρὲς πράξεις καὶ γι' αὐτὸ μᾶς θαυμάζουν καὶ θὰ μᾶς θαυμάζουν πάντα, χωρὶς νὰ ἔχωμε ἀνάγκη ἀπὸ ἑναν Ὀμηρο γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τις πράξεις μας οὔτε ἀπὸ κανέναν ἄλλο ποιητὴ ποὺ θὰ μάγευε προσωρινὰ μὲ τὰ ὠραῖα τοῦ λόγια, ἀλλὰ θὰρχόταν ἀργότερα ἢ γνώση τῆς ἀλήθειας νὰ μᾶς ζημιώσῃ. Ἡ τόλμη μας ἀνάγκασε τὴν πᾶσα γῆ καὶ θάλασσα νὰ μᾶς ἀνοίξουνε τὸ διάβα καὶ παντοῦ ἐστήσαμε μνημεῖα ἀθάνατα γιὰ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ ποὺ μᾶς ἔτυχαν. Γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα καὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς τὴν στερήσουν, οἱ γενναῖοι αὐτοὶ σκοτώθηκαν στὴ μάχη, καὶ, ὅσοι ζοῦμε, φυσικὸ εἶναι νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ ὑποστοῦμε ὅ,τιδήποτε γιὰ χάρη της.

[42] Μίλησα πολὺ γιὰ τὴν πολιτεία μας, γιὰτὶ θέλησα ν' ἀποδείξω πῶς ὁ δικός μας ἀγῶνας δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν μας ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ παρόμοιο μὲ αὐτὰ ποὺ ἀνάφερα, γιὰτὶ θέλησα νὰ στηρίξω σὲ φανερὲς μαρτυρίες τὸν ἔπαινο τῶν γενναίων αὐτῶν. Καὶ εἶπα τὰ περισσότερα ποὺ εἶχα νὰ πῶ, γιὰτὶ αὐτῶν ποὺ κοίτονται ἐδῶ καὶ τῶν ὁμοίων τους ἢ ἀνδρεία ἐστόλισε τὴν πολιτεία μὲ ὅσα ἐγώ, ὑμνώντας την, εἶπα πῶς ἔχει. Λίγοι εἶναι οἱ Ἕλληνες ποὺ δὲν εἶναι, σὰν καὶ τοὺς γενναίους αὐτούς, κατώτεροι ἀπὸ τὸν ἔπαινο ποὺ τοὺς γίνεται. Νομίζω πῶς ὁ θάνατός τους καὶ φανέρωσε καὶ ἀπαθανάτισε τὴν ἀνδρεία τους. Ἄν σέ ἄλλα φανερωθῇ κανεὶς κάπως κατώτερος, ὅμως πεθαίνοντας γιὰ τὴν πατρίδα ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα νὰ κρίνεται μόνο γιὰ τὴν παλληκαριά του. Ὅλοι μαζί, στὴν κοινὴ τους

κἄν ἔτι διαφυγῶν αὐτὴν πλουτήσειεν, ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο· τὴν δὲ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινοτέραν αὐτῶν λαβόντες καὶ κινδύνων ἅμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες ἐβουλήθησαν μετ' αὐτοῦ τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι, τῶν δὲ ἐφίεσθαι, ἐλπίδι μὲν τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθώσειν ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δὲ περὶ τοῦ ἥδη ὀρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθέναι, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν μᾶλλον ἡγησάμενοι ἢ τὸ ἐνδόντες σῶζεσθαι, τὸ μὲν αἰσχρὸν τοῦ λόγου ἔφυγον, τὸ δ' ἔργον τῷ σώματι ὑπέμειναν καὶ δι' ἐλαχίστου καιροῦ τύχης ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους ἀπηλλάγησαν.

προσπάθεια, ὠφέλησαν περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἴσως ἔβλαψε ὁ καθένας χωριστὰ στὴν ἀτομικὴ του ζωῇ. Ἀπὸ τοὺς γενναίους αὐτοὺς κανεῖς, ἂν ἦταν πλούσιος, δὲν ἐδείλιασε γιὰ νὰ σωθῇ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ χαίρεται τὸν πλοῦτο του, κανεῖς, ἂν ἦταν φτωχός, δὲν προσπάθησε ν' ἀποφύγῃ τὴν συμφορὰ γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἐλπίδα μιᾶς καλύτερης ζωῆς. Λογαριάζοντας πῶς ἀνώτερο ἀπ' ὅλα εἶναι νὰ τιμωρήσουν τὸν ἐχθρὸ καὶ πῶς ἀπ' ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτός τὸν ὁποῖο ἀντίκρουζαν ἦταν ὁ ἐνδοξότερος, τὸν ἀντιμετώπισαν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς πολεμίους. Μὴ ξέροντας ἂν θά ἐπιτύχουν, βασίστηκαν στὴν ἐλπίδα, στὴν μάχη, ὅμως, ἀπάνω δὲν στηρίχθηκαν παρὰ στον ἑαυτό τους γιὰ νὰ πολεμήσουν. Προτίμησαν ν' ἀντισταθοῦν καὶ νὰ πεθάνουν παρὰ νὰ δειλιάσουν καὶ νὰ ζήσουν κι ἀπόφυγαν ἔτσι τὴν ντροπὴ τῆς καταλαλιάς, θυσιάζοντας τὴν ζωὴ τους γιὰ τὸ ἔργο ποὺ εἶχαν ἀναλάβει. Ἡ στιγμὴ ποὺ τοὺς βρῆκε τὸ χτύπημα τῆς μοίρας δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς στιγμὴ φόβου, ἀλλὰ δόξας.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
[3] Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς παλαιοὺς κινδύνους τῶν προγόνων δίδειμι, μνήμην παρὰ τῆς φήμης λαβὼν· ἄξιον γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις κακείνων μεμνησθαι, ὕμνουῦντας μὲν ἐν ταῖς ᾠδαῖς, λέγοντας δ' ἐν τοῖς τῶν ἀγαθῶν γνώμαις, τιμῶντας δ' ἐν τοῖς καιροῖς τοῖς τοιοῦτοις, παιδεύοντας δ' ἐν τοῖς τῶν τεθνεώτων ἔργοις τοὺς ζῶντας.	[3] Πρώτα, λοιπόν, θα αναφερθῶ στους παλαιούς αγώνες των προγόνων μας, παίρνοντας ως έναυσμα στη μνήμη μου τη φήμη τους· γιατί, αξίζει ὅλοι οι ἄνθρωποι να θυμούνται και αυτούς, αναπέμποντας ὕμνους, μνημονεύοντάς τους στα εγκώμια των γενναίων, τιμώντας τους σε τέτοιες (σαν αυτή εδώ) καταστάσεις, μορφώνοντας τους επιζώντες με τα κατορθώματα των ηρώων του παρελθόντος.
[4] Ἀμαζόνες γὰρ Ἄρεως μὲν τὸ παλαιὸν ἦσαν θυγατέρες, οἰκοῦσαι [δὲ] παρὰ τὸν Θερμῶδοντα ποταμόν, μόναι μὲν ὥπλισμέναι σιδήρῳ τῶν περὶ αὐτάς, πρῶται δὲ τῶν πάντων ἐφ' ἵππους ἀναβάσαι, οἷς ἀνελπίστως δι' ἀπειρίαν τῶν ἐναντίων ἤρουν μὲν τοὺς φεύγοντας, ἀπέλειπον δὲ τοὺς διώκοντας· ἐνομίζοντο δὲ διὰ τὴν εὐψυχίαν μᾶλλον ἄνδρες ἢ διὰ τὴν φύσιν γυναῖκες· πλέον γὰρ ἐδόκουν τῶν ἀνδρῶν ταῖς ψυχαῖς διαφέρειν ἢ ταῖς ἰδέαις ἐλλείπειν. [5] ἄρχουσαι δὲ πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἔργῳ μὲν τοὺς περὶ αὐτὰς καταδεδουλωμένοι, λόγῳ δὲ περὶ τῆσδε τῆς χώρας ἀκούουσαι κλέος μέγα, πολλῆς δόξης καὶ	[4] Οι Αμαζόνες λόγου χάρη ἦταν εκείνη την παμπάλαια εποχὴ θυγατέρες του Ἄρη και, κατοικώντας κοντά στο Θερμῶδοντα ποταμό, οπλοφορούσαν μόνες αυτές στην γύρω περιοχή, πρώτες επίσης ἀπ' ὅλες ἀνέβηκαν σε ἄλογα (να πολεμήσουν), με τα ὁποῖα νικούσαν τους εχθρούς που τους ξάφνιαζαν με το απροσδόκητο της εμφάνισής τους, και ξέφευγαν πολύ μπροστά ἀπὸ τους διώκτες τους· και θεωρούνταν περισσότερο ἄνδρες για την ανδρεία τους παρά γυναῖκες ἀπὸ τη φυσική τους κατατομή· γιατί ἔδιναν την εντύπωση ὅτι διαφοροποιούνται ἀπὸ τους ἄνδρες στα ψυχικά χαρίσματα παρὰ

μεγάλης ἐλπίδος χάριν παραλαβοῦσαι τὰ μαχιμώτατα τῶν ἐθνῶν ἐστράτευσαν ἐπὶ τήνδε τὴν πόλιν. τυχοῦσαι δ' ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁμοίας ἐκτήσαντο τὰς ψυχὰς τῇ φύσει, καὶ ἐναντίαν τὴν δόξαν τῆς προτέρας λαβοῦσαι μᾶλλον ἐκ τῶν κινδύνων ἢ ἐκ τῶν σωμάτων ἔδοξαν εἶναι γυναῖκες. [6] μόναις δ' αὐταῖς οὐκ ἐξεγένετο ἐκ τῶν ἡμαρτημένων μαθούσαις περὶ τῶν λοιπῶν ἄμεινον βουλεύσασθαι, οὐδ' οἴκαδε ἀπελθούσαις ἀπαγγεῖλαι τὴν τε σφετέραν αὐτῶν δυστυχίαν καὶ τὴν τῶν ἡμετέρων προγόνων ἀρετὴν· αὐτοῦ γὰρ ἀποθανοῦσαι, καὶ δοῦσαι δίκην τῆς ἀνοίας, τῆσδε μὲν τῆς πόλεως διὰ τὴν ἀρετὴν ἀθάνατον <τὴν> μνήμην ἐποίησαν, τὴν δὲ ἑαυτῶν πατρίδα διὰ τὴν ἐνθάδε συμφορὰν ἀνώνυμον κατέστησαν. ἐκεῖναι μὲν οὖν τῆς ἀλλοτρίας ἀδίκως ἐπιθυμήσασαι τὴν ἑαυτῶν δικαίως ἀπώλεσαν.

[7] Ἀδράστου δὲ καὶ Πολυνείκους ἐπὶ Θήβας στρατευσάντων καὶ ἡττηθέντων μάχῃ, οὐκ ἐώντων Καδμείων θάπτειν τοὺς νεκρούς, Ἀθηναῖοι ἡγησάμενοι ἐκείνους μὲν, εἴ τι ἡδίκουν, ἀποθανόντας δίκην

υστεροῦν στὴν ὄψη. [5] Καθῶς, λοιπόν, εξουσίαζαν πολλὰ ἔθνη ἔχοντας υποδουλώσει ολόγυρα τοὺς γείτονες με τοὺς ἀγῶνες τοὺς, καὶ ἔχοντας μάθει ἀπὸ φήμες γιὰ τὴν μεγάλη δόξα αὐτῆς ἐδῶ τῆς χώρας, ἀφοῦ παρέλαβαν τὰ πιο ἐξασκημένα στὸν πόλεμο ἔθνη, στὸ βωμό τῆς μεγάλης δόξας καὶ ἐλπίδας ἐξεστράτευσαν ἐναντίον αὐτῆς ἐδῶ τῆς χώρας. Καί, ἀφοῦ συγκρούστηκαν με γενναίους ἀνδρες, προσάρμοσαν τὶς ψυχές στὴ γυναικεία φύση τοὺς καί, ἀφοῦ ἀπόκτησαν δόξα ἀντίθετη ἀπὸ τὴν προηγούμενη, φάνηκαν ὅτι εἶναι γυναῖκες ἀπὸ τοὺς κινδύνους περισσότερο παρά ἀπὸ τὰ σώματά τοὺς. [6] Μόνο σ' αὐτές δε στάθηκε δυνατόν νὰ διδαχτοῦν ἀπὸ τὰ λάθη τοὺς καὶ νὰ σκεφτοῦν καλύτερα γιὰ τὰ υπόλοιπα, οὔτε με τὴν ἐπ'ἀνδοῦ τοὺς στὴν πατρίδα νὰ ἀναγγεῖλουν (στους ἐκεῖ) τὴ δική τοὺς ἀσημαντότητα μπροσὶ στὴ γενναιότητα τῶν προγόνων μας. Γιατί, ἀφοῦ ἐξοντώθηκαν ἐδῶ ολοκληρωτικά καὶ τιμωρήθηκαν γιὰ τὴν ἀποκοτιά τοὺς, δημιούργησαν ἀθάνατη τὴ μνήμη αὐτῆς τῆς πόλης γιὰ τὴ γενναιότητά της, ἐνῶ ἀντίθετα ἐρίξαν στὴν ἀφάνεια τὴν πατρίδα τοὺς ἐξαιτίας τῆς ἐδῶ πανωλεθρίας τοὺς. Εκείνες λοιπόν, θέλοντας ἀδίκῃ νὰ ἐπιβληθοῦν σὲ μιὰ ξένη χώρα, στερήθηκαν δίκαια τὴ δική τοὺς.

[7] Ὄταν πάλι ὁ Ἀδραστος καὶ ὁ Πολυνείκης ἐξεστράτευσαν ἐνάντια στὴ Θήβα καὶ νικήθηκαν με μάχῃ, ἐπειδὴ οἱ Κάδμειοι δὲν ἐπέτρεπαν νὰ θάψουν οἱ ἡττημένοι τοὺς νεκρούς τοὺς, οἱ Ἀθηναῖοι κρίνοντας ὅτι

ἔχειν τὴν μεγίστην, τοὺς δὲ κάτω τὰ αὐτῶν οὐ κομίζεσθαι, ἱερῶν δὲ μαινομένων τοὺς ἄνω θεοὺς ἀσεβεῖσθαι, τὸ μὲν πρῶτον πέμψαντες κήρυκας ἐδέοντο αὐτῶν δοῦναι τῶν νεκρῶν ἀναίρεσιν, [8] νομίζοντες ἀνδρῶν μὲν ἀγαθῶν εἶναι ζῶντας τοὺς ἐχθροὺς τιμωρήσασθαι, ἀπιστούντων δὲ σφίσιν αὐτοῖς ἐν τοῖς τῶν τεθνεώτων σώμασι τὴν εὐψυχίαν ἐπιδείκνυσθαι· οὐ δυνάμενοι δὲ τούτων τυχεῖν ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτούς, οὐδεμιᾶς διαφορᾶς πρότερον πρὸς Καδμείους ὑπαρχούσης, οὐδὲ τοῖς ζῶσιν Ἀργείων χαριζόμενοι, [9] ἀλλὰ τοὺς τεθνεώτας ἐν τῷ πολέμῳ ἀξιοῦντες τῶν νομιζομένων τυγχάνειν πρὸς τοὺς ἐτέρους ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἐκινδύνευσαν, ὑπὲρ μὲν τῶν, ἵνα μηκέτι εἰς τοὺς τεθνεώτας ἐξαμαρτάνοντες πλείω περὶ τοὺς θεοὺς ἐξυβρίσωσιν, ὑπὲρ δὲ τῶν ἐτέρων, ἵνα μὴ πρότερον εἰς τὴν αὐτῶν ἀπέλθωσι πατρίου τιμῆς ἀτυχήσαντες καὶ Ἑλληνικοῦ νόμου στερηθέντες καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἡμαρτηκότες. [10] ταῦτα διανοηθέντες, καὶ τὰς ἐν τῷ πολέμῳ τύχας κοινὰς ἀπάντων ἀνθρώπων νομίζοντες, πολλοὺς μὲν πολεμίους κτῶμενοι, τὸ δὲ δίκαιον ἔχοντες σύμμαχον ἐνίκων μαχόμενοι. καὶ οὐχ ὑπὸ τῆς τύχης ἐπαρθέντες μείζονος παρὰ Καδμείων τιμωρίας ἐπεθύμησαν, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἀντὶ τῆς ἀσεβείας τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν ἐπεδείξαντο, αὐτοὶ δὲ λαβόντες τὰ ἄθλα ὥνπερ ἔνεκα ἀφίκοντο, τοὺς Ἀργείων νεκρούς, ἔθαψαν ἐν τῇ αὐτῶν Ἑλευσίϊ. περὶ μὲν οὖν τοὺς ἀποθανόντας τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας τοιοῦτοι γεγόνασιν.

ἐκεῖνοι ἀσφαλῶς, ἀν εἶχαν ἀδικήσει σε κάτι, εἶχαν πληρώσει με το θάνατό τους τη μεγαλύτερη ποινή, κι ὅτι οἱ κάτω θεοὶ δὲν τιμοῦνταν με τις πρέπουσες τιμές, καὶ οἱ θεοὶ τοῦ ἐπάνω κόσμου περιφρονούνταν καθὼς μολύνονταν τὰ ιερά τους, ἀρχικά, ἀφοῦ ἐστειλαν κήρυκες στη Θήβα, συνιστοῦσαν σ' αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέψουν τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ταφὴ τῶν νεκρῶν, [8] με θεμελιωμένη τὴν ἀποψὴ τους ὅτι γνώρισμα τῶν γενναίων ἀνδρῶν εἶναι νὰ τιμωροῦν τοὺς ἐχθροὺς ὅσο ζοῦν, ἐνῶ ἀντίθετα χαρακτηρίζει ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἐμπιστεύονται οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἢ ἐπιδείξει γενναιότητος πάνω στα πτώματα τῶν νεκρῶν. Ἐπειδὴ δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς πείσουν, ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τους, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένα προηγούμενο με τοὺς Καδμείους, οὔτε ἀπὸ πρόθεση νὰ ευνοήσουν τοὺς Ἀργεῖους, ἀλλὰ, ἀπαιτώντας [9] νὰ ἀπολαμβάνουν οἱ νεκροὶ τις καθιερωμένες τιμές, πολέμησαν ἐναντίον τοῦ ενός γιὰ το καλὸ καὶ τῶν δύο, ὑπὲρ τῶν Θηβαίων δηλαδὴ γιὰ νὰ μὴ διογκώσουν τὴν ὕβρη τοὺς ἀπέναντι στοὺς θεοὺς ἀσεβώντας ἀπέναντι τῶν νεκρῶν, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τοὺς χωρὶς τὴν πατροπαράδοτη τιμὴ, στερημένοι τὸν ἐλληνικὸ νόμο καὶ διαζευγμένοι ἀπὸ τὴν κοινὴ ἐλπίδα. [10] Με τέτοιες σκέψεις καὶ με τὴ γνώμη ὅτι εἶναι κοινὲς οἱ τύχες ὅλων τῶν ἀνθρώπων στὸν πόλεμο, ἔχοντας πολλοὺς ἐχθροὺς ἀλλὰ καὶ τὸ δίκαιο με τὸ μέρος τους, κέρδιζαν τοὺς πολέμους. Καὶ δὲν παρασύρθηκαν ἀπὸ τὴν καλὴ τους τύχη καὶ ὕστερα ἐπιχείρησαν νὰ τιμωρήσουν σκληρότερα τοὺς Καδμείους,

αλλά αντίθετα επέδειξαν σ' εκείνους, στη θέση της ασέβειάς τους προς τους θεούς, τη δική τους αρετή, κι αυτοί αφού πήραν την ανταμοιβή τους για όσα είχαν εκστρατεύσει, τους νεκρούς δηλαδή των Αργείων, έθαψαν αυτούς στη δική τους Ελευσίνα. Τέτοιοι λοιπόν ήταν αναφορικά με τους νεκρούς των επτά στρατηγών που επιτέθηκαν στη Θήβα.

[11] Ὑστέρω δὲ χρόνῳ, ἐπειδὴ Ἡρακλῆς μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ ἔφευγον μὲν Εὐρυσθέα, ἐξηλαύνοντο δὲ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, αἰσχυνομένων μὲν τοῖς ἔργοις, φοβουμένων δὲ τὴν Εὐρυσθέως δύναμιν, ἀφικόμενοι εἰς τήνδε τὴν πόλιν ἰκέται ἐπὶ τῶν βωμῶν ἐκαθέζοντο· [12] ἐξαιτουμένου δὲ αὐτοῦ Εὐρυσθέως Ἀθηναῖοι οὐκ ἠθέλησαν ἐκδοῦναι, ἀλλὰ τὴν Ἡρακλέους ἀρετὴν μᾶλλον ἠδοῦντο ἢ τὸν κίνδυνον τὸν ἑαυτῶν ἐφοβοῦντο, καὶ ἡξίουσαν ὑπὲρ τῶν ἀσθενεστέρων μετὰ τοῦ δικαίου διαμάχεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς δυναμένοις χαριζόμενοι τοὺς ὑπ' ἐκείνων ἀδικουμένους ἐκδοῦναι. [13] ἐπιστρατεύσαντος δ' Εὐρυσθέως μετὰ τῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ Πελοπόννησον ἔχοντων, οὐκ ἐγγὺς τῶν δεινῶν γενόμενοι μετέγνωσαν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν εἶχον γνώμην ἥνπερ πρότερον, ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν πεπονθότες, ἐκείνους τ' οὐκ εἰδότες ὅποιοί τινες ἄνδρες ἔσονται γενόμενοι· [14] δίκαιον δὲ νομίζοντες εἶναι, οὐ προτέρας ἔχθρας ὑπαρχούσης πρὸς Εὐρυσθέα, οὐδὲ κέρδους προκειμένου πλὴν δόξης ἀγαθῆς, τοσοῦτον κίνδυνον

[11] Λίγο αργότερα πάλι, όταν ο Ηρακλής έφυγε από αυτόν τον κόσμο και τα παιδιά του καταδιώκονταν από τον Ευρυσθέα και ήταν ανεπιθύμητα από όλους γενικά τους Έλληνες, που ντρέπονταν βέβαια μ' αυτό που γινόταν αλλά φοβούνταν την εκδίκηση του Ευρυσθέα, έφτασαν και σ' αυτή τη χώρα και κατέφυγαν στο βωμό ως ικέτες. [12] Κι όταν ο Ευρυσθέας ζήτησε την έκδοσή τους, οι Αθηναῖοι αρνήθηκαν να τους παραδώσουν σ' αυτόν, αλλά σέβονταν πολύ περισσότερο την αρετή του Ηρακλή παρά φοβούνταν τον κίνδυνο (από την άρνησή τους να παραδώσουν τα παιδιά) και αξίωναν να πολεμούν για χάρη των ασθενέστερων υπερασπιζόμενοι το δίκαιο παρά χαριζόμενοι στους ισχυρούς να παραδώσουν στα χέρια τους αυτούς που αδικούνται από εκείνους. [13] Αφού, λοιπόν, εξεστράτευσε ο Ευρυσθέας μαζί με όσους κατοικούσαν εκείνη την εποχή την Πελοπόννησο, δε μετάνιωσαν όταν βρέθηκαν κοντά στον όλεθρο, αλλά εξακολουθούσαν να έχουν την ίδια απαίτηση, όπως και νωρίτερα, χωρίς να έχουν γνωρίσει καμιά ιδιαίτερη ευεργεσία από

ὑπὲρ αὐτῶν ἤραντο, τοὺς μὲν ἀδικουμένους ἐλεοῦντες, τοὺς δ' ὑβρίζοντας μισοῦντες, καὶ τοὺς μὲν κωλύειν ἐπιχειροῦντες, τοῖς δ' ἐπικουρεῖν ἀξιοῦντες, ἡγούμενοι ἐλευθερίας μὲν σημεῖον εἶναι μηδὲν ποιεῖν ἄκοντας, δικαιοσύνης δὲ τοῖς ἀδικουμένοις βοηθεῖν, εὐψυχίας δ' ὑπὲρ τούτων ἀμφοτέρων, εἰ δέοι, μαχομένους ἀποθνήσκειν. [15] τοσοῦτον δ' ἐφρόνουν ἀμφότεροι, ὥσθ' οἱ μὲν μετ' Εὐρυσθέως οὐδὲν παρ' ἐκόντων ἐζήτουν εὐρίσκεισθαι, Ἀθηναῖοι δὲ οὐκ ἤξιον Εὐρυσθέα αὐτὸν ἰκετεύοντα τοὺς ἰκέτας αὐτῶν ἐξελεῖν. παραταξάμενοι δ' ἰδίᾳ δυνάμει τὴν ἐξ ἀπάσης Πελοποννήσου στρατιὰν ἐλθοῦσαν ἐνίκων μαχόμενοι, καὶ τῶν Ἡρακλέους παίδων τὰ μὲν σώματα εἰς ἄδεια κατέστησαν, ἀπαλλάξαντες δὲ τοῦ δέους καὶ τὰς ψυχὰς ἠλευθέρωσαν, διὰ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς ἀρετὴν ἐκείνους τοῖς αὐτῶν κινδύνους ἐστεφάνωσαν. [16] τοσοῦτον δὲ εὐτυχέστεροι παῖδες ὄντες ἐγένοντο τοῦ πατρός· ὁ μὲν γάρ, καίπερ ὦν ἀγαθῶν πολλῶν αἷτιος ἅπασιν ἀνθρώποις, ἐπίπονον καὶ φιλόνικον καὶ φιλότιμον αὐτῷ καταστήσας τὸν βίον τοὺς μὲν ἄλλους ἀδικοῦντας ἐκόλασεν, Εὐρυσθέα δὲ καὶ ἐχθρὸν ὄντα καὶ εἰς αὐτὸν ἐξαμαρτάνοντα οὐχ οἷός τε ἦν τιμωρήσασθαι· οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ διὰ τήνδε τὴν πόλιν τῇ αὐτῇ εἶδον ἡμέρᾳ τὴν θ' ἑαυτῶν σωτηρίαν καὶ τὴν τῶν ἐχθρῶν τιμωρίαν.

τον πατέρα τους και χωρίς να ξέρουν σε τι παλικάρια θα εξελίσσονταν στο μέλλον· επειδὴ λοιπόν το θεώρησαν δίκαιο [14], χωρίς να υπάρχει καμιά προηγούμενη ἐχθρα με τον Ευρυσθέα κι ούτε κανένα ἄλλο κέρδος εκτός από την καλή φήμη, ριψοκινδύνευσαν γι' αυτά (τα παιδιά) τόσο μεγάλο κίνδυνο, από ευσπλαχνία προς τους αδικούμενους κι από μίσος προς τους αλαζόνες, επιδιώκοντας να «συμμαζέψουν» τους δεύτερους και αξιώνοντας να βοηθήσουν τους πρώτους, κρίνοντας πως χαρακτηριστικό της ελευθερίας είναι να μην κάνει κανείς τίποτε ἄθελά του, ενώ χαρακτηριστικό της δικαιοσύνης είναι να βοηθά κανείς τους αδικούμενους, ενώ χαρακτηριστικό, πάλι, της ευψυχίας είναι να πεθαίνει κανείς στη μάχη, αν χρειαστεί, υπερασπιζόμενος και τις δυο αυτές αξίες. [15] Και, τόση πολλή αυτοπεποίθηση είχαν και οι δυο ὥστε ο στρατός του Ευρυσθέα δεν απαιτούσε να πάρει τίποτε από ανθρώπους που συμφωνούσαν, ενώ οι Αθηναῖοι δε συμφωνούσαν να αποσπάσουν από το βωμό, αντίθετα με τη θέλησή τους, τους ἰκέτες, ἀκόμη και αν ο ἴδιος ο Ευρυσθέας τους ἰκέτευε να τους αποσπάσουν. Αφού λοιπόν παρατάχτηκαν με τις δικές τους μόνο δυνάμεις, κατανίκησαν με μάχη τη στρατιά που εἶχε συγκεντρωθεῖ από ὅλη την Πελοπόννησο, και απ' τη μια εξασφάλισαν ηρεμία στα σώματα των παιδιῶν του Ηρακλή, και, αφού τα ἀπάλλαξαν από το φόβο, ἐλευθέρωσαν και τις ψυχές τους και με προσωπικούς τους κινδύνους στεφάνωσαν ἐκείνον λόγω της ἀρετῆς των προγόνων

τους. [16] Τόσο ευτυχέστερα έγιναν τα παιδιά από τον πατέρα τους· αυτός, αν και έγινε πρόξενος πάρα πολλών αγαθών για όλους τους ανθρώπους, βάζοντας τη ζωή του σε κόπους γεμάτων νίκες και τιμές, όλους τους άλλους που αδικούσαν τους τιμώρησε, τον Ευρυσθέα όμως, μόνιμο εχθρό του και αδικοπραγούντα σε βάρος του, δεν μπορούσε να τον τιμωρήσει· τα παιδιά του όμως, εξαιτίας αυτής εδώ της πόλης, είδαν την ίδια μέρα και τη σωτηρία τους και την τιμωρία των εχθρών.

[17] Πολλά μὲν οὖν ὑπῆρχε τοῖς ἡμετέροις προγόνους μῆ γνώμη χρωμένοις περὶ τοῦ δικαίου διαμάχεσθαι. Ἦ τε γὰρ ἀρχὴ τοῦ βίου δικαία· οὐ γάρ, ὥσπερ οἱ πολλοί, πανταχόθεν συνειλεγμένοι καὶ ἑτέρους ἐκβαλόντες τὴν ἀλλοτρίαν ὥκησαν, ἀλλ' αὐτόχθονες ὄντες τὴν αὐτὴν ἐκέκτηντο μη τέρα καὶ πατρίδα. [18] Πρῶτοι δὲ καὶ μόνοι ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐκβαλόντες τὰς παρὰ σφίσιν αὐτοῖς δυναστείας δημοκρατίαν κατεστήσαντο, ἡγούμενοι τὴν πάντων ἐλευθερίαν ὁμόνοιαν εἶναι μεγίστην, κοινὰς δ' ἀλλήλοις τὰς ἐκ τῶν κινδύνων ἐλπίδας ποιήσαντες ἐλευθέραις ταῖς ψυχαῖς ἐπολιτεύοντο, [19] νόμῳ τοὺς ἀγαθοὺς τιμῶντες καὶ τοὺς κακοὺς κολάζοντες, ἡγησάμενοι θηρίων μὲν ἔργον εἶναι ὑπ' ἀλλήλων βίᾳ κρατεῖσθαι, ἀνθρώποις δὲ προσήκειν νόμῳ μὲν ὁρίσαι τὸ δίκαιον, λόγῳ δὲ πείσαι, ἔργῳ δὲ τούτοις ὑπηρετεῖν, ὑπὸ νόμου μὲν βασιλευμένους, ὑπὸ λόγου δὲ διδασκομένους.

[17] Πολλά λοιπόν κίνητρα υπήρχαν στους προγόνους μας για να αγωνίζονται για το δίκαιο με ομοψυχία. Γιατί, και η αρχή της ύπαρξής τους ήταν δίκαια. Γιατί δεν κατοίκησαν σε ξένη χώρα, όπως οι πολλοί, συγκεντρωμένοι από πολλά μέρη και απομακρύνοντας άλλους, αλλά, όντας οι ίδιοι αυτόχθονες, την ίδια πόλη είχαν και μητέρα και πατρίδα. [18] Πρώτοι και μόνοι εκείνη την εποχή, αφού απομάκρυναν το δυναστικό πολίτευμα που τους καταπίεζε, καθιέρωσαν τη δημοκρατία, φρονώντας ότι η ελευθερία όλων είναι η ασφαλέστερη ομόνοια, και αφού συμμερίστηκαν όλοι μαζί τις ελπίδες τους, που απορρέουν από τους κινδύνους, ζούσαν ως πολίτες με ελεύθερο φρόνημα, τιμώντας με νόμο τους καλούς και τιμωρώντας τους κακούς, [19] θεωρώντας ότι είναι γνώρισμα των θηρίων να εξουσιάζονται με χρήση βίας, στους ανθρώπους όμως αρμόζει με νόμο να καθορίζουν το δίκαιο, με λόγο να πείθουν, και έμπρακτα να

υπηρετούν αυτά, κυβερνώμενοι από το νόμο και διδασκόμενοι από το λόγο.

[20] Καὶ γάρ τοι καὶ φύντες καλῶς καὶ γνόντες ὅμοια, πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων εἰργάσαντο, αἰμίνηστα δὲ καὶ μεγάλα καὶ πανταχοῦ οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατέλιπον. μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν. [21] ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς οὐκ ἀγαπῶν τοῖς ὑπάρχουσιν ἀγαθοῖς, ἀλλ' ἐλπίζων καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι, ἔστειλε πεντήκοντα μυριάδας στρατιάν. ἡγησάμενοι δέ, εἰ τήνδε τὴν πόλιν ἢ ἐκοῦσαν φίλην ποιήσαιντο ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιντο, ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξειν, ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα, νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους εἶναι συμμάχων [τοὺς Ἕλληνας], εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος ὧ πινι χρήν τῶν τρόπων τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι, τὸν κίνδυνον ποιήσαιντο. [22] ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει, ὥς εἰ μὲν πρότερον ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν, ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι· προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἤξουσι βοηθήσοντες· εἰ δ' ἐνθάδε πρῶτον ἀφίξονται, οὐδένας ἄλλους τῶν Ἑλλήνων τολμήσειν ἐτέρους σώζοντας φανερὰν ἔχθραν πρὸς ἐκείνους ὑπὲρ αὐτῶν καταθέσθαι. [23] οἱ μὲν τοίνυν ταῦτα διανοοῦντο· οἱ δ' ἡμέτεροι πρόγονοι οὐ λογισμῷ εἰδότες τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ κινδύνους, ἀλλὰ νομίζοντες τὸν εὐκλεῆ θάνατον ἀθάνατον

[20] ἔχοντας, λοιπόν, ευγενική καταγωγή και κρίνοντας αντίστοιχα, οι πρόγονοι αὐτῶν ἐδῶ των νεκρῶν ἔκαναν πολλὰ και καλὰ και θαυμαστά, ἐνῶ παράλληλα οι ἀπόγονοί τους ἔστησαν ἀθάνατα και μεγάλα και παντού τρόπαια νίκης λόγῳ της ἀρετῆς τους. Για παράδειγμα, πρῶτοι και μόνοι διακινδύνεψαν ἐναντίον πολλῶν χιλιάδων βαρβάρων προασπιζόμενοι ὅλη την Ελλάδα. [21] Ο βασιλιάς λοιπόν της Ἀσίας, ἐπειδὴ δεν ἦταν ευχαριστημένος με τα ὑπάρχοντα ἀγαθὰ του και ἐπειδὴ πίστευε ὅτι θα υποδούλωνε ὅλη την Εὐρώπη, ἔστειλε στρατιὰ αποτελούμενη ἀπὸ πεντακόσιες χιλιάδες στρατιώτες. Πιστεύοντας μάλιστα ὅτι, ἐάν αὐτὴν ἐδῶ την πόλιν την κάνουν δική τους ἐκούσια ἢ ἐάν την καταστρέψουν ἀκούσια, εὐκόλα θα ἐξουσίαζαν ὅλη την Ελλάδα, ἀποβιβάστηκαν στο Μαραθῶνα, με την ἐλπίδα ὅτι ἔτσι θα ἀπογυμνώνονταν ἀπὸ συμμάχους οι πρόγονοί μας, ἀν δηλαδή ἔκαναν την ἐπίθεση ὅσο ἦταν σε ἀναταραχὴ ἡ Ελλάδα διερευνώντας με ποιο τρόπο να ἀποκρούσει τους ἐχθρούς. [22] Γιατί, ἤξεραν καλὰ οι Πέρσες για την πόλιν μας και ἀπὸ ἄλλες της δράσεις ὅτι, ἀν βάδιζαν ἐναντίον μιας οποιοσδήποτε ἄλλης πόλης, θα πολεμοῦσαν και ἐναντίον αὐτῶν και ἐναντίον των Ἀθηναίων γιατί, ἀνεπιφύλακτα θα ἐσπεύδαν να βοηθήσουν τους ἀδικούμενους· ἀν ὅμως βάδιζαν ἐναντίον των

περὶ τῶν ἀγαθῶν καταλείπειν λόγον, οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ τῇ αὐτῶν ἀρετῇ μᾶλλον ἐπίστευσαν. καὶ αἰσχυρόμενοι ὅτι ἦσαν οἱ βάρβαροι αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ, οὐκ ἀνέμειναν πυθέσθαι οὐδὲ βοηθῆσαι τοὺς συμμάχους, οὐδ' ὤήθησαν δεῖν ἑτέροις τῆς σωτηρίας χάριν εἶδέναι, ἀλλὰ σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. [24] ταῦτα μὲν γνῶμη πάντες γνόντες ἀπήντων ὀλίγοι πρὸς πολλούς· ἐνόμιζον γὰρ ἀποθανεῖν μὲν αὐτοῖς μετὰ πάντων προσήκειν, ἀγαθοὺς δ' εἶναι μετ' ὀλίγων, καὶ τὰς μὲν ψυχὰς ἀλλοτρίας διὰ τὸν θάνατον κεκτῆσθαι, τὴν δ' ἐκ τῶν κινδύνων μνήμην ἰδίαν καταλείπειν. ἤξιον δέ, οὐς μὴ μόνοι νικῶεν, οὐδ' ἂν μετὰ τῶν συμμάχων δύνασθαι· καὶ ἡττηθέντες μὲν ὀλίγῳ τῶν ἄλλων προαπολεῖσθαι, νικήσαντες δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐλευθερώσειν. [25] ἄνδρες δ' ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδῆσαντες, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς οὐ φιλοψυχήσαντες, καὶ μᾶλλον τοὺς παρ' αὐτοῖς νόμους αἰσχυρόμενοι ἢ τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους κίνδυνον φοβούμενοι, ἔστησαν μὲν τρόπαιον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τῶν βαρβάρων ἐν τῇ αὐτῶν, ὑπὲρ χρημάτων εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐμβαλόντων, παρὰ τοὺς ὅρους τῆς χώρας, [26] οὕτω δὲ διὰ ταχέων τὸν κίνδυνον ἐποίησαντο, ὥστε οἱ αὐτοὶ τοῖς ἄλλοις ἀπήγγειλαν τὴν τ' ἐνθάδε ἄφιξιν τῶν βαρβάρων καὶ τὴν νίκην τῶν προγόνων. καὶ γὰρ τοι οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἔδεισεν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος κινδύνου, ἀλλ' ἀκούσαντες ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας ἦσθησαν. ὥστε οὐδὲν θαυμαστόν, πάλαι τῶν ἔργων γεγεννημένων, ὥσπερ καινῶν ὄντων ἔτι καὶ νῦν τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων

Αθηνῶν κανεῖς ἄλλος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες δε θα τολμούσε, βοηθώντας ἄλλους, να εκδηλώσει την ἐχθρὰ πρὸς τοὺς Πέρσες διακινδυνεύοντας ὑπὲρ τῶν Αθηναίων. [23] Αὐτοὶ λοιπὸν τέτοιες ἀπόψεις εἶχαν· οἱ πρόγονοί μας ὅμως χωρὶς να υπολογίζουν τοὺς κινδύνους ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ μετρώντας ὅτι ὁ ἐνδοξὸς θάνατος ἀφήνει ἀθάνατη φήμη στοὺς γενναίους, δεν τρόμαξαν ἀπὸ τὰ στίφη τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ ἐμπιστεύτηκαν περισσότερο τὴ δική τους ἀρετή. Καὶ ἀπὸ ντροπῆς που οἱ βάρβαροι εἶχαν πατήσῃ τὸ πόδι στη χώρα τους, δεν περίμεναν να το πληροφορηθοῦν καὶ να ἐρθοῦν σε βοήθειά τους οἱ σύμμαχοι, οὔτε ἐκρίναν πῶς πρέπει να χρωστούν σε ἄλλους ευγνωμοσύνη για τὴ σωτηρία τους, ἀλλὰ ἀντίθετα (να χρωστούν ευγνωμοσύνη) οἱ ἄλλοι Ἕλληνες σ' αὐτούς. [24] Αφού λοιπὸν ἀποφάσισαν αὐτὰ ὅλοι μαζί με ὁμοψυχία, βάδισαν λίγοι αὐτοὶ ἐναντίον μυριάδων ἐχθρῶν· γιατί, ἐκρίναν ὅτι ἀρμόζει σ' αὐτοὺς να πεθάνουν μαζί με ὅλους, καὶ οἱ ἥρωες να εἶναι μόνοι στο θάνατο, καὶ ὅτι οἱ ψυχὲς δεν ἀνήκουν στα σώματά τους λόγω τοῦ θανάτου τους, καὶ ὅτι ἀφήνουν ὡς προσωπικὴ τους περιουσία τὴ φήμη ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Ἀν, πάλι, δεν μπορούσαν να νικήσουν μόνοι τοὺς κάποιον, ἐκρίναν ὅτι δε θα το πετύχαιναν αὐτὸ οὔτε με τοὺς συμμάχους· καὶ ἅμα ἔχαναν τὸν πόλεμο, ὅτι ἀπλὰ ἔχασαν λίγο νωρίτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους (Ἕλληνες), ἀν ὅμως νικούσαν, (πίστευαν) ὅτι θα ἐλευθερώσαν καὶ τοὺς ἄλλους. [25] Αφού λοιπὸν ἀναδείχτηκαν ἄνδρες γενναῖοι, ἀδιαφορώντας για τὴ ζωὴ τους καὶ χωρὶς να

ζηλοῦσθαι.

λιποψυχήσουν για χάρη της αρετής, σεβόμενοι κατεχοχὴν τους θεσπισμένους νόμους παρά φοβούμενοι τον κίνδυνο από τους εχθρούς, έστησαν τρόπαια νίκης στη χώρα τους για τη σωτηρία της Ελλάδας από τους βαρβάρους, που εισέβαλαν σε ξένη χώρα για να αρπάξουν ξένα αγαθά, στα όρια της Αθήνας, [26] και μάλιστα αντιμετώπισαν τον κίνδυνο τόσο άμεσα, ώστε οι ίδιοι ανακοίνωσαν στους άλλους Έλληνες και την άφιξη των βαρβάρων στην Ελλάδα και τη νίκη των προγόνων μας. Ασφαλώς, κανείς από τους υπόλοιπους Έλληνες δε φοβήθηκε για τον κίνδυνο που τους απειλούσε, αλλά όταν έμαθαν τη νίκη των Αθηναίων χάρηκαν και για τη δική τους ελευθερία. Ώστε, δεν είναι καθόλου παράξενο, αν και αυτά τα κατορθώματα έχουν γίνει προ πολλού, να θαυμάζεται η αρετή τους από όλους τους ανθρώπους ακόμη και τώρα, λες και τα κατορθώματα αυτά είναι εντελώς πρόσφατα.

[27] Μετὰ ταῦτα δὲ Ξέρξης ὁ τῆς Ἀσίας βασιλεύς, καταφρονήσας μὲν τῆς Ἑλλάδος, ἐψευσμένος δὲ τῆς ἐλπίδος, ἀτιμαζόμενος δὲ τῷ γεγεννημένῳ, ἀχθόμενος δὲ τῇ συμφορᾷ, ὀργιζόμενος δὲ τοῖς αἰτίοις, ἀπαθὴς δ' ὢν κακῶν καὶ ἄπειρος ἀνδρῶν ἀγαθῶν, δεκάτῳ ἔτει παρασκευασάμενος διακοσίαις μὲν καὶ χιλίαις ναυσὶν ἀφίκετο, τῆς δὲ πεζῆς στρατιᾶς οὕτως ἄπειρον τὸ πλῆθος ἦγεν, ὥστε καὶ τὰ ἔθνη τὰ μετ' αὐτοῦ ἀκολουθήσαντα πολὺ ἂν ἔργον εἶη καταλέξει· ὁ δὲ μέγιστον σημεῖον τοῦ πλήθους· [28] ἐξὸν γὰρ αὐτῷ χιλίαις ναυσὶ

[27] Μετά από αυτά ο Ξέρξης, ο βασιλιάς των Περσών, επειδὴ περιφρόνησε την Ελλάδα κι αφού διαψεύστηκε στις ελπίδες του, ταπεινωμένος από την ήττα του (στο Μαραθώνα), βαρύθυμος εξαιτίας της συμφοράς του, αγανακτισμένος με όσους την προκάλεσαν, αμάθευτος στις συμφορές και άπειρος από γενναίους άνδρες, μετά από προετοιμασίες δέκα χρόνων έφτασε με χίλια διακόσια πλοία, ενώ το πλήθος των πεζών που οδηγούσε ήταν τόσο μεγάλο, ώστε θα ήταν δύσκολο να απαριθμήσει κανείς ακόμη και τα

διαβιβάσαι κατὰ τὸ στενότατον τοῦ Ἑλλησπόντου τὴν πεζὴν στρατιὰν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, οὐκ ἠθέλησεν, ἡγούμενος τὴν διατριβὴν αὐτῷ πολλὴν ἔσεσθαι· [29] ἀλλ' ὑπεριδὼν καὶ τὰ φύσει πεφυκότα καὶ τὰ θεῖα πράγματα καὶ τὰς ἀνθρωπίνας διανοίας ὁδὸν μὲν διὰ τῆς θαλάττης ἐποίησατο, πλοῦν δὲ διὰ τῆς γῆς ἠνάγκασε γενέσθαι, ζεύξας μὲν τὸν Ἑλλήσποντον, διορύξας δὲ τὸν Ἄθω, ὑφισταμένου οὐδενός, ἀλλὰ τῶν μὲν ἀκόντων ὑπακουόντων, τῶν δὲ ἐκόντων προδιδόντων. οἱ μὲν γὰρ οὐχ ἱκανοὶ ἦσαν ἀμύνασθαι, οἱ δ' ὑπὸ χρημάτων διεφθαρμένοι· ἀμφοτέρω δ' ἦν αὐτοὺς τὰ πείθοντα, κέρδος καὶ δέος. [30] Ἀθηναῖοι δ' οὕτω διακειμένης τῆς Ἑλλάδος αὐτοὶ μὲν εἰς τὰς ναῦς ἐμβάντες ἐπ' Ἀρτεμίσιον ἐβοήθησαν, Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ τῶν συμμάχων ἔνιοι εἰς Θερμοπύλας ἀπήντησαν, ἡγούμενοι διὰ τὴν στενότητα τῶν χωρίων τὴν πάροδον οἷοί τ' ἔσεσθαι διαφυλάξαι. [31] γενομένου δὲ τοῦ κινδύνου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ἀθηναῖοι μὲν ἐνίκων τῇ ναυμαχίᾳ, Λακεδαιμόνιοι δέ, οὐ ταῖς ψυχαῖς ἐνδεεῖς γενόμενοι, ἀλλὰ τοῦ πλήθους ψευσθέντες καὶ οὐς φυλάξιν ὦντο καὶ πρὸς οὐς κινδυνεύσειν ἔμελλον, <διεφθάρησαν> οὐκ ἠττηθέντες τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ἀποθανόντες οὔπερ ἐτάχθησαν μάχεσθαι· [32] τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ τῶν μὲν δυστυχησάντων, τῶν δὲ τῆς παρόδου κρατησάντων, οἱ μὲν ἐπορεύοντο ἐπὶ τήνδε τὴν πόλιν, οἱ δ' ἡμέτεροι πρόγονοι πυθόμενοι μὲν τὴν γεγεννημένην Λακεδαιμονίῳ συμφορὰν, ἀποροῦντες δὲ τοῖς περιεστηκόσι πράγμασιν, εἰδότες δ' ὅτι, εἰ μὲν κατὰ γῆν τοῖς βαρβάροις ἀπαντήσονται, ἐπιπλεύσαντες

ἔθνη που τον ακολουθούσαν. Αυτό μάλιστα είναι η μεγαλύτερη απόδειξη του πλήθους· [28] ενώ δηλαδή μπορούσε να περάσει την πεζική στρατιά του με λίγα πλοία από το πιο στενό σημείο του Ἑλλησπόντου από την Ασία προς την Ευρώπη, το αρνήθηκε, πιστεύοντας ὅτι θα χρονοτριβούσε παρά πολύ, [29] ἀλλὰ περιφρονώντας τα φυσικά πράγματα και τα θεϊκά και την ανθρώπινη λογική, ἀνοίξε πεζόδρομο μέσα από τη θάλασσα και ἐπλευσε μέσα από την ξηρά, κατασκευάζοντας γέφυρα στον Ἑλλήσποντο και διώρυγα στον Ἄθω, χωρίς κανείς να τον αναγνωρίζει, ἀλλὰ κάποιοι τον υπάκουαν χωρίς τη θέλησή τους και κάποιοι λίγοι πρόδιδαν ἐμὰς ἐκούσια. Πράγματι, οἱ πρώτοι δεν μπορούσαν να τον αντιμετωπίσουν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εξαγοράστηκαν με χρήματα· υπήρχαν μάλιστα γι' αὐτούς τότε και οἱ δυο συγκυρίες, και το κέρδος δηλαδή και ο φόβος. [30] Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως, κάτω από αυτές τις συνθήκες για την Ελλάδα, ἐπιβιβάστηκαν, μόνοι αὐτοί, στα καράβια και ἐπλευσαν για το Ἀρτεμίσιο, ἐνῶ οἱ Λακεδαιμόνιοι και κάποιοι από τους συμμάχους βγήκαν να τους αντιμετωπίσουν στις Θερμοπύλες, πιστεύοντας ὅτι λόγω της στενότητας της τοποθεσίας θα μπορέσουν να ἐμποδίσουν την κάθοδο των Περσών. [31] Και αφοῦ ἐγίνε η σύγκρουση σχεδόν ταυτόχρονα (στη στεριά και τη θάλασσα), οἱ Ἀθηναῖοι τους συνέτριψαν στη ναυμαχία, οἱ Λακεδαιμόνιοι ὁμως, χωρίς να υστερήσουν σε τίποτε ως προς το θάρρος, ἀλλὰ πέφτοντας ἔξω ως προς το πλήθος και αὐτῶν που μαζί τους θα φύλαγαν τα

χιλίας ναυσὶν ἐρήμην τὴν πόλιν λήψονται, εἰ δὲ εἰς τὰς τριήρεις ἐμβήσονται, ὑπὸ τῆς πεζῆς στρατιᾶς ἀλώσονται, ἀμφοτέρα δὲ οὐ δυνήσονται, ἀμύνασθαί τε καὶ φυλακὴν ἱκανὴν καταλιπεῖν, [33] δυοῖν δὲ προκειμένοιν, πότερον χρή τὴν πατρίδα ἐκλιπεῖν ἢ μετὰ τῶν βαρβάρων γενομένους καταδουλώσασθαι τοὺς Ἕλληνας, ἡγησάμενοι κρεῖττον εἶναι μετ' ἀρετῆς καὶ πενίας καὶ φυγῆς ἐλευθερίαν ἢ μετ' ὀνειδούς καὶ πλούτου δουλείαν τῆς πατρίδος, ἐξέλιπον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὴν πόλιν, ἴν' ἐν μέρει πρὸς ἑκατέραν ἀλλὰ μὴ πρὸς ἀμφοτέρας ἅμα τὰς δυνάμεις κινδυνεύσωσιν· [34] ὑπεκθέμενοι δὲ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ μητέρας εἰς Σαλαμίνα, συνήθροισαν καὶ τὸ τῶν ἄλλων συμμάχων ναυτικόν. οὐ πολλαῖς δ' ὕστερον ἡμέραις ἦλθε καὶ ἡ πεζὴ στρατιὰ καὶ τὸ ναυτικόν τὸ τῶν βαρβάρων, ὃ τίς οὐκ ἂν ἰδὼν ἐφοβήθη, ὥς μέγας καὶ δεινὸς τῇδε τῇ πόλει κίνδυνος ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἡγωνίσθη; [35] ποῖαν δὲ γνώμην εἶχον ἢ οἱ θεώμενοι τοὺς ἐν ταῖς ναυσὶν ἐκείναις, οὔσης καὶ τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἀπίστου καὶ τοῦ προσιόντος κινδύνου, ἢ οἱ μέλλοντες ναυμαχήσειν ὑπὲρ τῆς φιλότητος, ὑπὲρ τῶν ἄθλων τῶν ἐν Σαλαμῖνι; [36] οἷς τοσοῦτον πανταχόθεν περιειστῆκει πλῆθος πολεμίων, ὥστε ἐλάχιστον μὲν αὐτοῖς εἶναι τῶν παρόντων κακῶν τὸ θάνατον τὸν αὐτῶν προειδέναι, μεγίστην δὲ συμφοράν, <ᾗ> ὑπὸ τῶν βαρβάρων εὐτυχησάντων τοὺς ὑπεκτεθέντας ἡλπίζον πείσεσθαι. [37] ἥ που διὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἀπορίαν πολλάκις μὲν ἐδεξιώσαντο ἀλλήλους, εἰκότως δὲ σφᾶς αὐτοὺς ὠλοφύραντο, εἰδότες μὲν τὰς σφετέρας ναῦς ὀλίγας οὔσας,

στενά καὶ αὐτῶν ἐναντίον των ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν, περικυκλώθηκαν καὶ δε νικήθηκαν ἀπὸ τους ἐχθροὺς ἀλλὰ πέθαναν, ἐκεῖ ὅπου τάχτηκαν νὰ πολεμήσουν [32] μ' αὐτὸν δυστυχῶς τὸν τρόπο, ἀφοῦ οἱ Λακεδαιμόνιοι φονεύτηκαν καὶ οἱ Πέρσες ἐγίναν κύριοι των στενῶν, οἱ τελευταῖοι πορεύονταν ἐναντίον τῆς πόλης μας, καὶ οἱ πρόγονοί μας, ὅταν πληροφορήθηκαν τὸ κακὸ που εἶχε βρεῖ τους Λακεδαιμονίους καὶ ὄντας σε ἀμηχανία γιὰ τὰ τεκταινόμενα, ἐν γνώσει τους ὅτι, ἀν συγκρουστούν με τους βαρβάρους στὴ στεριά, ἀφοῦ ἐπιπλεύσουν (οἱ Πέρσες) με χίλια πλοία θὰ καταλάβουν τὴν πόλιν ἐρήμη ἀπὸ υπερασπιστές, κι ἀν πάλι ἐπιβιβάστούν στὰ πλοία, ἡ Αθῆνα θὰ καταληφθεῖ ἀπὸ τὴν πεζικὴ στρατιά, καὶ ὅτι δε θὰ μπορέσουν νὰ ἀνταποκριθοῦν καὶ στὶς δυο ἀνάγκες,[33] δηλαδὴ καὶ νὰ ἀμυνθοῦν καὶ νὰ ἀφήσουν ἀρκετοὺς φρουροὺς, μπρὸς στὸ δίλημμα ἀν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν ἢ, συντασσόμενοι με τους βαρβάρους, νὰ υποδουλώσουν τους Ἕλληνες, ἐπειδὴ ἐκρίναν ὅτι εἶναι ἀνώτερη ἡ ἐλευθερία συνοδευόμενη ἀπὸ ἀρετὴ καὶ φτώχεια καὶ φυγὴ παρά ἡ υποδούλωση τῆς πατρίδας με ὀνειδος καὶ πλοῦτο, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν γιὰ τὸ καλὸ ὅλης τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τους χωριστά (στὴ στεριά καὶ τὴ θάλασσα) κι ὄχι ἐναντίον καὶ των πεζικῶν καὶ των ναυτικῶν δυνάμεων· [34] ἀφοῦ, λοιπόν, μετέφεραν ἀπέναντι στὴ Σαλαμίνα τὰ παιδιὰ καὶ τὶς γυναῖκες καὶ τους πατέρες καὶ τὶς μητέρες, συγκέντρωναν καὶ τὸ ἄλλο ναυτικὸ των συμμάχων. Μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες ἐμφανίστηκε τὸ πεζικὸ

ὁρῶντες δὲ πολλὰς τὰς τῶν πολεμίων, ἐπιστάμενοι δὲ τὴν μὲν πόλιν ἡρημαμένην, τὴν δὲ χώραν πορθουμένην καὶ μεστήν τῶν βαρβάρων, ἱερῶν δὲ καιομένων, ἀπάντων δ' ἐγγὺς ὄντων τῶν δεινῶν, [38] ἀκούοντες δ' ἐν ταύτῳ συμμεμειγμένου Ἑλληνικοῦ καὶ βαρβαρικοῦ παιῶνος, παρακελευσμοῦ δ' ἀμφοτέρων καὶ κραυγῆς τῶν διαφθειρομένων, καὶ τῆς θαλάττης μεστής τῶν νεκρῶν, καὶ πολλῶν μὲν συμπιπτόντων καὶ φιλίων καὶ πολεμίων ναυαγίων, ἀντιπάλου δὲ πολὺν χρόνον οὔσης τῆς ναυμαχίας δοκοῦντες τοτὲ μὲν νενικηκέναι καὶ σεσῶσθαι, τοτὲ δ' ἡττησθαι καὶ ἀπολωλέναι. [39] ἥ που διὰ τὸν παρόντα φόβον πολλὰ μὲν ὠήθησαν ἰδεῖν ὧν οὐκ εἶδον, πολλὰ δ' ἀκοῦσαι ὧν οὐκ ἤκουσαν. ποῖα δ' οὐχ ἴκετεῖται θεῶν ἐγένοντο ἢ θυσιῶν ἀναμνήσεις, ἑλεός τε παίδων καὶ γυναικῶν πόθος οἰκτός τε πατέρων καὶ μητέρων, λογισμὸς δ', εἰ δυστυχήσειαν, τῶν μελλόντων ἔσεσθαι κακῶν; [40] τίς οὐκ ἂν θεῶν ἠλέησεν αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ μεγέθους τοῦ κινδύνου; ἢ τίς ἀνθρώπων οὐκ ἂν ἐδάκρυσεν; ἢ τίς τῆς τόλμης αὐτοὺς οὐκ ἂν ἠγάσθη; ἢ πολὺ πλεῖστον ἐκεῖνοι κατὰ τὴν ἀρετὴν ἀπάντων ἀνθρώπων διήνεγκαν καὶ ἐν τοῖς βουλευμασι καὶ ἐν τοῖς τοῦ πολέμου κινδύνοις, ἐκλιπόντες μὲν τὴν πόλιν, εἰς τὰς ναῦς δ' ἐμβάντες, τὰς δ' αὐτῶν ψυχὰς ὀλίγας οὔσας ἀντιτάξαντες τῷ πλήθει τῷ τῆς Ἀσίας. [41] ἐπέδειξαν δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις, νικήσαντες τῇ ναυμαχίᾳ, ὅτι κρεῖττον μετ' ὀλίγων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας κινδυνεύειν ἢ μετὰ πολλῶν βασιλευσμένων ὑπὲρ τῆς αὐτῶν δουλείας. [42] πλεῖστα δὲ καὶ κάλλιστα ἐκεῖνοι ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας

στράτευμα καὶ το ναυτικό των βαρβάρων, στη θέα των οποίων ποιος δεν τρομοκρατήθηκε με το τι εἶδους καὶ πόσο μεγάλος καὶ φοβερός κίνδυνος ἀντιμετωπίστηκε γιὰ τὴν προάσπιση τῆς ἐλευθερίας των Ἑλλήνων ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν πόλιν. [35] Καὶ ποια διάθεση εἶχαν αὐτοὶ που ἐβλεπαν τοὺς ναύτες ἐκείνων των πολεμικῶν πλοίων, ἐνῶ καὶ ἡ προσωπικὴ τοὺς σωτηρία ἦταν ἀβέβαια καὶ ὁ ἐπαπειλούμενος κίνδυνος ἦταν πάρα πολὺ μεγάλος, ἢ αὐτοὶ που ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν γιὰ ὅλες τοὺς τις ἀγάπες, που θὰ ἦταν τὸ ἐπάθλο τῆς σύγκρουσης στὴ Σαλαμίνα; [36] Αὐτοὺς συγκεκριμένα τόσο μεγάλο πλήθος ἐχθρῶν τοὺς περιέβαλε ἀπὸ παντοῦ, ὥστε νὰ τοὺς εἶναι ἡ ἐλαχιστότατη συμφορὰ τὸ ὅτι πρόβλεπαν τὸν θάνατό τοὺς, ἐνῶ θὰ ἦταν ἡ μέγιστη δυστυχία τοὺς τὰ ὅσα φαντάζονταν ὅτι θὰ πάθουν ὅσοι εἶχαν μεταφερθεῖ γιὰ ἀσφάλεια στὴ Σαλαμίνα, ἀν νικούσαν στὴ ναυμαχία οἱ ἐχθροί. [37] Μπρὸς στὰ τραγικὰ ἀδιέξοδα πολλές φορές ἀγκαλιάζονταν μετὰ τοὺς καὶ πολλές φορές θρηνοῦσαν γιὰ τὴ μοίρα τοὺς, γιὰτὶ γινώριζαν ὅτι τὰ καράβια τοὺς ἦταν λίγα, καὶ ἐπειδὴ ἐβλεπαν ὅτι τὰ πλοία των ἐχθρῶν εἶναι πολλά, καὶ ἐπειδὴ πάλι ἤξεραν καλὰ ὅτι ἡ πόλις εἶχε ἐρημωθεῖ καὶ ὅτι ἡ ὑπαιθρος εἶχε λεηλατηθεῖ καὶ ἦταν γεμάτη ἀπὸ βαρβάρους καὶ ὅτι τὰ ἱερά (οἱ ναοί) πυρπολοῦνταν καὶ ὅτι ὅλες οἱ συμφορὲς τοὺς πλησίαζαν ἐπικίνδυνα, [38] ἀκούγοντας στὸ ἴδιο μέρος ἀνάμεικτο ἐλληνικὸ καὶ βαρβαρικὸ πολεμικὸ σάλπισμα καὶ πρόσταγμα ἐπέλασης κι ἀπὸ τοὺς δύο καὶ τις φοβερὲς κραυγὲς αὐτῶν που σκοτώνονταν, καὶ διότι ἡ θάλασσα εἶχε

συνεβάλοντο, στρατηγὸν μὲν Θεμιστοκλέα, ἱκανώτατον εἶπεῖν καὶ γινῶναι καὶ πράξαι, ναῦς δὲ πλείους τῶν ἄλλων συμμάχων, ἄνδρας δ' ἐμπειροτάτους. καὶ γὰρ τίνες ἂν τούτοις τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἦρισαν γνώμη καὶ πλήθει καὶ ἀρετῇ; [43] ὥστε δικαίως μὲν ἀναμφισβήτητα τᾶριστεῖα τῆς ναυμαχίας ἔλαβον παρὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰκότως δὲ τὴν εὐτυχίαν ὁμονοοῦσαν τοῖς κινδύνοις ἐκτήσαντο, γνησίαν δὲ καὶ αὐτόχθονα τοῖς ἐκ τῆς Ἀσίας βαρβάροις τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἐπεδείξαντο.

γεμίσει πτώματα και συγκρούονταν μεταξύ τους (πέφτοντας το ένα στο άλλο) πολλά ακυβέρνητα πλοία, φιλικά και εχθρικά, και, καθώς ήταν αμφίρροπη για μεγάλο διάστημα η ναυμαχία, δίνοντας την εντύπωση άλλοτε ότι είχαν νικήσει και σωθεί κι άλλοτε ότι είχαν χάσει και καταστραφεί [39] Φυσικά, από το φόβο που κυριαρχούσε παντού νόμισαν ότι είδαν πολλά που, όμως, δεν τα είδαν, και ότι άκουσαν πολλά που δεν τα άκουσαν. Και ποιες ικεσίες στους θεούς δεν έγιναν ή προσφορές και υποκινήσεις με θυσίες, λύπες για τα παιδιά και πόθος για τις γυναίκες, οίκτος για τους γονείς, και περισυλλογή και αποτίμηση, αν έχαναν, των συμφορών που τους πλησίαζαν; [40] Ποιος από τους θεούς δε θα τους ευσπλαχνιζόταν λόγω του μεγέθους του κινδύνου; Ποιος πάλι από τους ανθρώπους δε θα δάκρυζε; Ή ποιος δε θα τους υπεραγαπούσε για την υπερβολική τους τόλμη; Πράγματι, εκείνοι ξεπέρασαν στην αρετή όλους τους ανθρώπους και στη σκέψη και στην πολεμική τους δράση, αφού άδειασαν στα πλαίσια των σχεδιασμών τους την πόλη και μπήκαν στα πλοία, αφού αντέταξαν τις ψυχές τους, αν και ήταν λίγες, απέναντι στις ορδές των βαρβάρων της Ασίας. [41] Και απέδειξαν σ' όλους τους ανθρώπους με την περίλαμπρη νίκη στη ναυμαχία ότι είναι πολύ καλύτερο να αγωνίζεται κανείς για την ελευθερία του με λίγους (αλλά ελεύθερους) παρά με πολλούς που κυβερνούνται αυταρχικά και αγωνίζονται ουσιαστικά για τη δική τους προσωπική δουλεία. [42] Πάρα πολλά και ωραία πρόσφεραν εκείνοι (οι

πρόγονοι) υπέρ της ελευθερίας των Ελλήνων, δηλαδή το στρατηγό Θεμιστοκλή με τεράστιες ικανότητες να μιλά δημόσια και να κρίνει σωστά και να πραγματοποιεί τις αποφάσεις, και (πρόσφεραν) πλοία περισσότερα από όσα είχαν προσφέρει όλοι μαζί οι άλλοι Έλληνες, και άνδρες γενναιότατους. Πράγματι, ποιοι από τους άλλους Έλληνες θα μπορούσαν να συγκριθούν μαζί τους στην κρίση τους, στο πλήθος (των караβιών) και στην αρετή; [43] Όστε, δίκαια και αναμφισβήτητα πήραν το βραβείο για τη νίκη στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, εύλογα απέκτησαν την ευτυχία ως απότοκο των κινδύνων, και απόδειξαν στους βάρβαρους Ασιάτες ότι η αρετή τους είναι γνήσια και ντόπια (ελληνική) κατ' αποκλειστικότητα.

[44] Έν μὲν οὖν τῇ ναυμαχίᾳ τοιοῦτους αὐτοὺς παρασχόντες καὶ πολὺ πλεῖστον τῶν κινδύνων μετασχόντες τῇ ἰδίᾳ ἀρετῇ κοινὴν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκτήσαντο· ὕστερον δὲ Πελοποννησίων διατειχιζόντων τὸν Ἰσθμόν, καὶ ἀγαπώντων μὲν τῇ σωτηρίᾳ, νομιζόντων δ' ἀπηλλάχθαι τοῦ κατὰ θάλατταν κινδύνου, καὶ διανοουμένων τοὺς ἄλλους Ἕλληνας περιιδεῖν ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γενομένους, ὀργισθέντες Ἀθηναῖοι συνεβούλευον αὐτοῖς, [45] εἰ ταύτην τὴν γνώμην ἔξουσι, περὶ ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον τεῖχος περιβαλεῖν· εἰ γὰρ αὐτοὶ ὑπὸ <τῶν> Ἑλλήνων προδιδόμενοι μετὰ τῶν βαρβάρων ἔσσονται, οὕτ' ἐκείνοις δεήσειν χιλίων νεῶν οὔτε τούτους

[44] Αφού, λοιπόν, έτσι συμπεριφέρθηκαν στην ναυμαχία, με τη συμμετοχή τους στο σύνολο των αγώνων και την προσωπική τους αρετή πρόσφεραν την ελευθερία κοινή και στους άλλους· λίγο αργότερα, όταν οι Πελοποννήσιοι επιχειρούσαν να υψώσουν τείχη στον Ισθμό και έδειχναν ότι τους ήταν αρκετή η προσωπική τους σωτηρία, επειδή νόμιζαν ότι είχαν απαλλαχθεί οριστικά από τον κίνδυνο από τη θάλασσα και έδιναν την εντύπωση ότι δεν τους ενδιαφέρει αν οι άλλοι Έλληνες υποταχθούν στους βαρβάρους, οργισμένοι οι Αθηναῖοι τους διαμήνυσαν ότι, [45] αν θα αναλάβουν τέτοια πρωτοβουλία, τότε να κτίσουν τείχη ολόγυρα από την

ὠφελήσῃν τὸ ἐν Ἰσθμῷ τεῖχος· ἀκινδύνως γὰρ ἔσσεσθαι τὴν τῆς θαλάττης ἀρχὴν βασιλέως. [46] διδασκόμενοι δὲ καὶ νομίζοντες αὐτοὶ μὲν ἄδικά τε ποιεῖν καὶ κακῶς βουλευέσθαι, Ἀθηναίους δὲ δίκαιά τε λέγειν καὶ τὰ βέλτιστα αὐτοῖς παραινεῖν, ἐβοήθησαν εἰς Πλαταιάς· ἀποδράντων δὲ ὑπὸ νύκτα τῶν πλείστων συμμάχων ἐκ τῶν τάξεων διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, Λακεδαιμόνιοι μὲν καὶ Τεγεᾶται τοὺς βαρβάρους ἐτρέψαντο, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Πλαταιεῖς πάντας τοὺς Ἕλληνας ἐνίκων μαχόμενοι τοὺς ἀπογνόντας τῆς ἐλευθερίας καὶ ὑπομείναντας τὴν δουλείαν. [47] ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ καλλίστην τελευτὴν τοῖς προτέροις κινδύνοις ἐπιθέντες, βέβαιον μὲν τὴν ἐλευθερίαν τῇ Εὐρώπῃ κατειργάσαντο, ἐν ᾧ πᾶσι δὲ τοῖς κινδύνοις δόντες ἔλεγχον τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς, καὶ μόνοι καὶ μεθ' ἑτέρων, καὶ πεζο-μαχοῦντες καὶ ναυμαχοῦντες, καὶ πρὸς <τοὺς> βαρβάρους καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὑπὸ πάντων ἡξιώθησαν, καὶ μεθ' ὧν ἐκινδύνεον καὶ πρὸς οὓς ἐπολέμουν, ἡγεμόνες γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος.

[48] Ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ Ἑλληνικοῦ πολέμου καταστάντος διὰ ζῆλον

Πελοπόννησο. Γιατί, ἀν οἱ Ἀθηναῖοι, προδομένοι ἀπὸ κάποιους Ἕλληνες, συμμαχήσουν με τοὺς βαρβάρους, τότε οὔτε χίλιες τριῆρεις θὰ χρειαστοῦν ἐκεῖνοι (οἱ Πέρσες) οὔτε αὐτοὺς (τοὺς Πελοποννησίους) θὰ τοὺς ὠφελήσει τὸ τεῖχος στὸν Ἰσθμό· [46] γιατί, ἡ κυριαρχία τοῦ βασιλιά στὴ θάλασσα δε θὰ διατρέχει κανένα κίνδυνο. Ἀποδεχόμενοι τὶς συμβουλές τῶν Ἀθηναίων καὶ πιστεύοντας τώρα ὅτι οἱ ἴδιοι τοὺς σχεδίαζαν νὰ ἐνεργήσουν ἀδίκαια καὶ νὰ ἐπιβουλευτοῦν μερικοὺς, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι μιλοῦν σωστά καὶ τοὺς συμβουλεύουν τὰ ὠφελιμότερα, συμπαρατάχθηκαν στὶς Πλαταιές (ἐναντίον τῶν Περσῶν)· καὶ ἐνῶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συμμάχους δραπέτευσαν τὴ νύχτα, ἐγκαταλείποντας τὴ θέση τοὺς ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἐχθρῶν, οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Τεγεᾶτες ἐτρέψαν τοὺς βαρβάρους σὲ φυγὴ, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς νίκησαν με μάχη ὅλους τοὺς Ἕλληνες ποὺ εἶχαν ἀπελπιστεῖ γιὰ τὴν ἐλευθερία τοὺς καὶ εἶχαν πέσει στὴν ἀγκαλιά (τῶν Περσῶν). [47] Ἐκείνῃ τὴν ἡμέρα, γράφοντας τὸν ωραιότερο ἐπίλογο γιὰ τὶς προηγούμενες νίκες, στερέωσαν γιὰ τὰ καλὰ τὴν ἐλευθερία στὴν Εὐρώπη, καὶ δίνοντας ἰσχυρά δείγματα γενναιότητος σὲ ὅλους τοὺς ἀγῶνες, μόνοι καὶ μαζί με ἄλλους, στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα, καὶ ἐναντίον τῶν βαρβάρων καὶ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, θεωρήθηκαν ἀξιοὶ ἀπὸ ὅλους, φίλους καὶ ἐχθροὺς, νὰ γίνουν οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος.

[48] Λίγο μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὅταν ξέσπασε πόλεμος μετὰ τῶν

τῶν γεγενημένων καὶ φθόνον τῶν πεπραγμένων, μέγα μὲν ἅπαντες φρονοῦντες, μικρῶν δ' ἐγκλημάτων ἕκαστοι δεόμενοι, ναυμαχίας Ἀθηναίοις πρὸς Αἰγινήτας καὶ τοὺς ἐκείνων συμμάχους γενομένης ἐβδομήκοντα τριήρεις αὐτῶν ἐλάμβανον. [49] Πολιορκούντων δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Αἴγυπτόν τε καὶ Αἴγιναν, καὶ τῆς ἡλικίας ἀπούσης ἔν τε ταῖς ναυσὶ καὶ ἐν τῷ πεζῷ στρατεύματι, Κορίνθιοι καὶ οἱ ἐκείνων σύμμαχοι, ἡγούμενοι ἢ εἰς ἔρημον τὴν χώραν ἐμβαλεῖν ἢ ἐξ Αἰγίνης ἄξιν τὸ στρατόπεδον, ἐξελθόντες πανδημεὶ Γεράνειαν κατέλαβον.

[50] Ἀθηναῖοι δὲ τῶν μὲν ἀπόντων, τῶν δ' ἐγγὺς ὄντων, οὐδένα ἐτόλμησαν μεταπέμψασθαι· ταῖς δ' αὐτῶν ψυχαῖς πιστεύσαντες καὶ τῶν ἐπιόντων καταφρονήσαντες οἱ γεραίτεροι καὶ οἱ τῆς ἡλικίας ἐντὸς γεγονότες ἡξίουσαν αὐτοὶ μόνοι τὸν κίνδυνον ποιήσασθαι, οἱ μὲν ἐμπειρίᾳ τὴν ἀρετὴν, [51] οἱ δὲ φύσει κεκτημένοι· καὶ οἱ μὲν αὐτοὶ πολλαχοῦ ἀγαθοὶ γεγεννημένοι, οἱ δ' ἐκείνους μιμούμενοι, τῶν μὲν πρεσβυτέρων ἄρχειν ἐπισταμένων, τῶν δὲ νεωτέρων τὸ ἐπιταπτόμενον ποιεῖν δυναμένων, [52] Μυρωνίδου στρατηγοῦντος ἀπαντήσαντες αὐτοὶ εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐνίκων μαχόμενοι ἅπασαν τὴν δύναμιν τὴν ἐκείνων τοῖς ἤδη ἀπειρηκόσι καὶ τοῖς οὕτω δυναμένοις,

Ελλήνων ἀπὸ ζήλια (πρὸς τοὺς Ἀθηναίους) γιὰ ὅσα εἶχαν γίνεσθαι καὶ ἀπὸ φθόνου πρὸς τὰ κατορθώματά τους, ἔχοντας πάρει ὅλους τοὺς ψηλά τον αμανέ καὶ ψάχνοντας ὁ καθένας τοὺς μικρὲς αφορμές, σὲ μίαν ναυμαχίαν που ἐγένετο ἀνάμεσα στοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Αἰγινήτες μαζί με ὅλους τοὺς συμμάχους ἐκείνων, οἱ πρῶτοι συνέλαβαν ἐβδομήντα τριήρεις αὐτῶν.[49] Καὶ ἐνῶ πολιορκοῦσαν ταυτόχρονα τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Αἴγινα καὶ ὅσοι εἶχαν στρατεύσιμη ἡλικία ἀπουσίαζαν καὶ στὰ πληρώματα τῶν καραβιῶν καὶ στο πεζικὸ στράτευμα, οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους, με τὴ σκέψη ὅτι ἢ θὰ εἰσβάλλουν σὲ πόλιν ἀνυπεράσπιστη ἢ ὅτι (οἱ Ἀθηναῖοι) θὰ ἀποσύρουν τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴν Αἴγινα, ἀφοῦ ἐξεστράτευσαν με ὅλους τοὺς το στρατὸ, κατέλαβαν τὴ Γεράνεια.

[50] Οἱ Ἀθηναῖοι, λοιπόν, ἐνῶ ἄλλοι τοὺς ἀπουσίαζαν μακριὰ καὶ ἄλλοι ἦταν κοντά, ἔκριναν καλὸ νὰ μὴν καλέσουν πίσω κανένα τοὺς στράτευμα, ἀλλὰ ἔχοντας ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὶς δυνάμεις τοὺς καὶ υποβαθμίζοντας τοὺς ἐπιτιθέμενους, οἱ γέροντες καὶ οἱ ἔφηβοι τόλμησαν ἀπὸ μόνοι τοὺς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν κίνδυνο, διαθέτοντας οἱ πρῶτοι τὴν γενναιότητα ἀπὸ παλαιότερες ἐμπειρίες τοὺς [51] καὶ οἱ δεύτεροι κουβαλώντας τὴν στὰ γονιδιά τους. Οἱ γέροι, λοιπόν, που εἶχαν δεῖξει τὴν ἀνδρεία τους σὲ πολλὰ μέχρι τότε μέτωπα καὶ οἱ νέοι που τοὺς ἀκολουθοῦσαν κατὰ πόδας, καθὼς οἱ γεροντότεροι ἤξεραν νὰ διοικοῦν καὶ οἱ νεότεροι νὰ ἐκτελοῦν τὶς

τοὺς εἰς τὴν σφετέραν ἐμβαλεῖν ἀξιώσαντας, εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπαντήσαντες, [53] τρόπαιον δὲ στήσαντες καλλίστου μὲν αὐτοῖς ἔργου, αἰσχίστου δὲ τοῖς πολεμίοις, οἱ μὲν οὐκέτι τοῖς σώμασιν, οἱ δ' οὕτω δυνάμενοι, ταῖς δὲ ψυχαῖς ἀμφοτέρω κρείττους γενόμενοι, μετὰ καλλίστης δόξης εἰς τὴν αὐτῶν ἀπελθόντες οἱ μὲν πάλιν ἐπαιδεύοντο, οἱ δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἐβουλεύοντο.

[54] Καθ' ἕκαστον μὲν οὖν οὐ ῥᾶδιον τὰ ὑπὸ πολλῶν κινδυνευθέντα ὑφ' ἑνὸς ῥηθῆναι, οὐδὲ τὰ ἐν ᾧ παντὶ τῷ χρόνῳ πραχθέντα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ δηλωθῆναι. Τίς γὰρ ἂν ἦ λόγος ἢ χρόνος ἢ ῥήτωρ ἱκανὸς γένοιτο μηνῦσαι τὴν τῶν ἐνθάδε κειμένων ἀνδρῶν ἀρετὴν; [55] Μετὰ πλείστων γὰρ πόνων καὶ φανερωτάτων ἀγώνων καὶ καλλίστων κινδύνων ἐλευθέραν μὲν ἐποίησαν τὴν Ἑλλάδα, μεγίστην δ' ἀπέδειξαν τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, ἐβδομήκοντα μὲν ἔτη τῆς θαλάττης ἄρξαντες, ἀστασιάστους δὲ παρασχόντες τοὺς συμμάχους, [56] οὐ τοῖς ὀλίγοις τοὺς πολλοὺς δουλεύειν ἀξιώσαντες, ἀλλὰ τὸ ἴσον ἔχειν ἅπαντας ἀναγκάσαντες, οὐδὲ τοὺς συμμάχους ἀσθενεῖς ποιοῦντες, ἀλλὰ

διαταγὴς τοὺς, [52] με στρατηγὸ το Μυρωνίδη βγήκαν προς τα Μέγαρα και κατανίκησαν μαχόμενοι ὅλη τη δύναμη των εχθρῶν με πολεμιστὲς παλαίμαχους και ανεπίλεκτους νέους, συγκρουσθέντες σε ξένη γῆ μ' αὐτοὺς που εἶχαν το θράσος να εἰσβάλουν στη δική τους, [53] ἀψηφώντας τρόπαιο της καλύτερῆς τους νίκης και τις ἱταμότερης ἡττας των εχθρῶν, οἱ γέροι στας δυσμὰς του βίου και οἱ νέοι στο ξεκίνημά τους, ἐξυψωθέντες και οἱ δυο στον ὑψιστο βαθμὸ γενναιότητος, και ἀφοῦ γύρισαν πάλι στην πατρίδα τους ἔχοντας στις ἀποσκευές τους την ἐνδοξότερη φήμη, οἱ νέοι συνέχισαν την ἐκπαίδευσή τους, ἐνῶ οἱ γέροι φρόντιζαν με τη σύνεσή τους για τις ὑπόλοιπες ὑποθέσεις της πόλης (ἀπὸ τα θεσμοθετημένα ὄργανά της).

[54] Ασφαλῶς δὲν εἶναι εὐκόλο να ἀναφερθοῦν ἀπὸ ἑνα (ρήτορα) ὅλα ὅσα ἐγίναν ἀπὸ πολλοὺς με πλείστους ὅσους κινδύνους, κι οὐτε εἶναι δυνατόν σε μια μέρα μα ξεδιπλωθοῦν ὅσα ἐγίναν σε ὅλη την ἱστορικὴ διαδρομὴ. Γιατί ποῖος χρόνος ἢ λόγος ἢ ρήτορας θα ἐπαρκοῦσε να περιγράψει με πληρότητα την ἀρετὴ των προκείμενων νεκρῶν; [55] Γιατί, με πάρα πολλοὺς κόπους και με ολοφάνερους ἀγῶνες και με μεγάλους κινδύνους ἐξασφάλισαν την ἐλευθερίαν της Ἑλλάδας και ἀνέδειξαν την πατρίδα τους ἰσχυρότατη, κυρίαρχοι για ἐβδομήντα ολόκληρα χρόνια στις θάλασσες και με ἀστασιάστους τοὺς συμμάχους τοὺς, [56] χωρὶς την ἀξίωση οἱ πολλοὶ να εἶναι

κάκείνους ισχυρούς καθιστάντες, καὶ τὴν αὐτῶν δύναμιν τοσαύτην ἐπιδείξαντες, ὥσθ' ὁ μέγας βασιλεὺς οὐκέτι τῶν ἀλλοτρίων ἐπεθύμει, ἀλλ' ἐδίδου τῶν ἑαυτοῦ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐφοβεῖτο, [57] καὶ οὔτε τριῆρεις ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐκ τῆς Ἀσίας ἔπλευσαν, οὔτε τύραννος ἐν τοῖς Ἑλλησι κατέστη, οὔτε Ἑλληνὶς πόλις ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἡνδραποδίσθη· τοσαύτην σωφροσύνην καὶ δέος ἡ τούτων ἀρετὴ πᾶσιν ἀνθρώποις παρεῖχεν. Ὡν ἕνεκα δεῖ μόνους καὶ προστάτας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡγεμόνας τῶν πόλεων γίνεσθαι.

[58] Ἐπέδειξαν δὲ καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν. Ἀπολομένων γὰρ τῶν νεῶν ἐν Ἑλλησπόντῳ εἴτε ἡγεμόνος κακία εἴτε θεῶν διανοία, καὶ συμφορᾶς ἐκείνης μεγίστης γενομένης καὶ ἡμῖν τοῖς δυστυχῆσαι καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησιν, ἐδήλωσεν οὐ πολλῷ χρόνῳ ὕστερον ὅτι ἡ τῆς πόλεως δύναμις τῆς Ἑλλάδος ἦν σωτηρία. [59] Ἐτέρων γὰρ ἡγεμόνων γενομένων ἐνίκησαν μὲν ναυμαχοῦντες τοὺς Ἑλληνας οἱ πρότερον εἰς τὴν θάλατταν οὐδ' ἐμβαίνοντες, ἔπλευσαν δ' εἰς τὴν Εὐρώπην, δουλεύουσι δὲ πόλεις τῶν Ἑλλήνων, τύραννοι δ' ἐγκαθεστᾶσιν, οἱ μὲν μετὰ τὴν ἡμετέραν συμφορὰν, οἱ δὲ μετὰ τὴν νίκην τῶν βαρβάρων.

δούλοι των λιγών, ἀλλὰ ἐπιβάλλοντας ἴσα δικαιώματα γιὰ ὅλους, χωρὶς νὰ υποσκάπτουν τοὺς συμμάχους τοὺς ἀλλὰ καθιστώντας κι αὐτοὺς ισχυροὺς καὶ οδηγώντας τὴν πολεμικὴ τοὺς ἰσχύ σε τέτοιο λαμπρὸ σημεῖο, ὥστε ὁ μέγας βασιλιάς (τῆς Περσίας) δὲν ἐποφθαλμιούσε ξένους λαοὺς, ἀλλὰ παραχωρούσε καὶ δικές του κτήσεις καὶ ἀνησυχούσε καὶ γιὰ τὰ υπόλοιπα [57] καὶ οὔτε τριῆρεις ἐκεῖνο το χρονικὸ διάστημα ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Ἀσία, οὔτε πουθενὰ ἐπιβλήθηκε κανεὶς τύραννος στὴν Ελλάδα, οὔτε πόλη ἐλληνικὴ ἐξανδραποδίστηκε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τέτοια σύνεση καὶ σεβασμὸ ἐπέφερε ἡ ἀρετὴ αὐτῶν των ἀνδρῶν σε ὅλο τον κόσμο. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τοὺς πρέπει νὰ ἀναγνωριστοῦν μόνοι αὐτοὶ καὶ προστάτες των Ἑλλήνων καὶ ἡγεμόνες των πόλεων.

[58] Ἐδειξαν ἐπίσης τὴν ἀρετὴ τους καὶ μέσα σε δυστυχίες. Ὄταν, γιὰ παράδειγμα, καταστράφηκε ὁ στόλος μας στὸν Ἑλλήσποντο, εἴτε ἀπὸ ἀνεπάρκεια τοῦ ἀρχηγοῦ εἴτε ἀπὸ θεῖα βούληση, καὶ (ὅταν) αὐτὴ ἡ συμφορὰ ἐξελίχτηκε ἡ πιο καταστραφικὴ καὶ γιὰ μας, που τὴν υποστήκαμε, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες, ἐγίνε φανερό ἀμέσως μετὰ ἀπὸ λίγο ὅτι ἡ δύναμη τῆς Ἀθήνας ἦταν ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδας. [59] Γιὰτί, με νέους ἡγέτες νίκησαν στὴ θάλασσα τοὺς Ἑλληνες, αὐτοὶ που οὔτε καν τολμούσαν νὰ τὴν πλησιάσουν, ἔπλευσαν καὶ στὴν Εὐρώπη, υποδουλώνουν μάλιστα καὶ πόλεις των Ἑλλήνων, ἔχουν ἐγκατασταθεῖ καὶ τύραννοι, ἄλλοι μετὰ τὴ συντριβή

μας (στον Ελλήσποντο) κι άλλοι μετά τη νίκη των βαρβάρων.

[60] Ὡστ' ἄξιον ἦν ἐπὶ τῷδε τῷ τάφῳ τότε κείρασθαι τῇ Ἑλλάδι καὶ πενθῆσαι τοὺς ἐνθάδε κειμένους, ὥς συγκαταθαπτομένης τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας τῇ τούτων ἀρετῇ· ὥς δυστυχῆς μὲν ἡ Ἑλλὰς τοιούτων ἀνδρῶν ὀρφανὴ γενομένη, εὐτυχῆς δ' ὁ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἐτέρων ἡγεμόνων λαβόμενος· τῇ μὲν γὰρ τούτων στερηθείσῃ δουλείᾳ περιέστηκε, τῷ δ' ἄλλων ἀρξάντων ζῆλος ἐγγίγνεται τῆς τῶν προγόνων διανοίας.

[61] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐξήχθην ὑπὲρ πάσης ὀλοφύρασθαι τῆς Ἑλλάδος· ἐκείνων δὲ τῶν ἀνδρῶν ἄξιον καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ μεμνηῖσθαι, οἳ φεύγοντες τὴν δουλείαν καὶ περὶ τοῦ δικαίου μαχόμενοι καὶ ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας στασιάσαντες πάντας πολεμίους κεκτημένοι εἰς τὸν Πειραιᾶ κατῆλθον, οὐχ ὑπὸ νόμου ἀναγκασθέντες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως πεισθέντες, καινοῖς κινδύνοις τὴν παλαιὰν ἀρετὴν τῶν προγόνων μιμησάμενοι, [62] ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς κοινὴν τὴν πόλιν καὶ τοῖς ἄλλοις κτησόμενοι, θάνατον μετ' ἐλευθερίας αἰρούμενοι ἢ βίον μετὰ δουλείας, οὐχ ἦττον ταῖς συμφοραῖς αἰσχυνόμενοι ἢ τοῖς ἐχθροῖς ὀργιζόμενοι, μᾶλλον βουληθέντες ἐν τῇ αὐτῶν ἀποθνήσκειν ἢ ζῆν τὴν ἀλλοτρίαν οἰκοῦντες, συμμάχους μὲν ὄρκους καὶ συνθήκας ἔχοντες, πολεμίους δὲ τοὺς πρότερον ὑπάρχοντας καὶ τοὺς πολίτας τοὺς

[60] Ὡστε, τότε ἔπρεπε ἡ Ελλάδα να θρηνεῖ γι' αὐτὴν τὴν ταφή καὶ να πενθεῖ γιὰ τοὺς προκείμενους νεκροὺς, γιατί, μαζί με τὴν ἀρετὴ αὐτῶν ἐδῶ τῶν ἀνδρῶν, ἐνταφιαζόταν καὶ ἡ δική τους ἐλευθερία. Γιατί, δυστύχησε ὅλη ἡ Ελλάδα, που στερήθηκε τόσο γενναίους ἄνδρες, καὶ εὐτύχησε ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίας, που βρήκε τέτοιους νέους ἡγεμόνες (τοὺς Σπαρτιάτες). Γιατί ἀπλώθηκε μαύρη σκλαβιά στὴν Ελλάδα, που στερήθηκε αὐτά, καὶ στὸν ἄλλο (τὸν Πέρση βασιλιά) ξύπνησε ἡ ἐπιθυμία νὰ υλοποιήσει τὰ σχέδια τῶν προγόνων του με τὴ νέα μας ἡγεσία.

[61] Ἀλλὰ, παρασύρθηκα στὸν ἐπικήδειό μου καὶ θρηνολόγησα γιὰ ὅλη τὴν Ελλάδα· ἀκόμη, ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε ὅλους ἐκείνους τοὺς ἄνδρες, καὶ ἰδιωτικά καὶ δημόσια, οἱ οἱ, προσπαθώντας νὰ ἀποφύγουν τὴ σκλαβιά, ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὸ δίκαιο καὶ μαχόμενοι γιὰ τὴ δημοκρατία, ἔχοντας ὅλους τοὺς ἄλλους ἀντιμέτωπους, κατέβηκαν (ἀπὸ τὴ Φυλὴ) στὸν Πειραιᾶ χωρὶς νὰ εἶναι υποχρεωμένοι ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ ξεσηκωμένοι ἀπὸ τὴ φύση τους, μιμούμενοι τὴν ἐνδοξη ἀρετὴ τῶν προγόνων τους [62] σὲ νέου εἶδους (εμφύλιους) ἀγῶνες, ἀποκαθιστώντας τὴ δημοκρατία ὡς πολίτευμα συμμετοχικὸ καὶ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, προτιμώντας τὸ θάνατο με ἐλευθερία ἢ τὴ ζωὴ με σκλαβιά, ταπεινωμένοι περισσότερο γιὰ τὶς συμφορὲς τῆς πόλης παρά ὀργιζόμενοι με τοὺς ἐχθροὺς,

ἐαυτῶν. [63] ἀλλ' ὅμως οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων φοβηθέντες, ἀλλ' ἐν τοῖς σώμασι τοῖς ἐαυτῶν κινδυνεύσαντες, τρόπαιον μὲν τῶν πολεμίων ἔστησαν, μάρτυρας δὲ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ἐγγὺς ὄντας τοῦδε τοῦ μνήματος τοὺς Λακεδαιμονίων τάφους παρέχονται. καὶ γάρ τοι μεγάλην μὲν ἀντὶ μικρᾶς ἀπέδειξαν τὴν πόλιν, ὁμονοοῦσαν δὲ ἀντὶ στασιαζούσης ἀπέφηναν, τείχη δὲ ἀντὶ τῶν καθηρημένων ἀνέστησαν. [64] οἱ δὲ κατελθόντες αὐτῶν, ἀδελφὰ τὰ βουλευόμενα τοῖς ἔργοις τῶν ἐνθάδε κειμένων ἐπιδεικνύντες, οὐκ ἐπὶ τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν ἀλλ' ἐπὶ σωτηρίαν τῆς πόλεως ἐτράποντο, καὶ οὔτε ἐλαττοῦσθαι δυνάμενοι οὔτ' αὐτοὶ πλεον ἔχειν δεόμενοι τῆς μὲν αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ τοῖς βουλομένοις δουλεύειν μετέδοσαν, τῆς δ' ἐκείνων δουλείας αὐτοὶ μετέχειν οὐκ ἠξίωσαν. [65] ἔργοις δὲ μεγίστοις καὶ καλλίστοις ἀπελογήσαντο, ὅτι οὐ κακία τῇ αὐτῶν οὐδ' ἀρετῇ <τῇ> τῶν πολεμίων πρότερον ἐδυστύχησεν ἢ πόλις· εἰ γὰρ στασιάσαντες πρὸς ἀλλήλους βία παρόντων Πελοποννησίων καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν εἰς τὴν αὐτῶν οἴοι τε ἐγένοντο κατελθεῖν, δῆλον ὅτι ῥαδίως ἂν ὁμονοοῦντες πολεμεῖν αὐτοῖς ἐδύναντο.

προτιμώντας περισσότερο να πεθάνουν στην πατρίδα τους παρά να ζήσουν κατοικώντας σε ξένη χώρα, έχοντας για συμμάχους τούς ὄρκους και τις συνθήκες και για εχθρούς τους τα νέα αφεντικά τους (τους Σπαρτιάτες ἢ τους τριάντα τυράννους) και τους συμπολίτες τους. [63] Ὅμως, χωρὶς κανένα φόβο ἀπέναντι στο πλῆθος των αντιπάλων, ἀλλὰ διακινδυνεύοντας με τα σώματά τους, ἔστησαν τρόπαιο νίκης ἐναντίον των ἐχθρῶν, παρέχοντας μάλιστα ως μάρτυρες της γενναιότητάς τους τούς τάφους των Λακεδαιμονίων που βρίσκονται κοντά σ' αὐτὸ ἐδῶ το μνῆμα. Πράγματι, αὐτοὶ ἔκαναν πάλι μεγάλη τὴν πόλιν ἀντὶ μικρῇ (που τὴν εἶχαν καταστήσει οἱ ἄλλοι), ἐξασφάλισαν τὴν ὁμόνοια των συμπολιτῶν τους ἀντὶ των ἐσωτερικῶν ταραχῶν κι ἀνατροπῶν και ὑψωσαν πάλι τα τείχη στη θέση των γκρεμισμένων. [64] Ὅσοι, λοιπόν, ἀπὸ αὐτοὺς γύρισαν ἀπὸ τὴν ἐξορία, έχοντας στόχους συγγενικοὺς με τα ἔργα των προκείμενων ἐχθρῶν, δε στράφηκαν πρὸς ἐκδίκηση των ἐχθρῶν ἀλλὰ ἐνδιαφέρθηκαν περισσότερο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης, και, χωρὶς βέβαια να δέχονται να μειωρηθοῦν οὔτε ἐπιθυμώντας να ἀποκτήσουν περισσότερα, παραχώρησαν ἀπὸ τὴ δική τους ἐλευθερία και σ' ὅσους εἶχαν συμβιβαστεῖ να εἶναι δούλοι, στη σκλαβιά ὅμως ἐκείνων ἀρνήθηκαν να μετέχουν. [65] Μάλιστα, με ἔργα πάρα πολὺ μεγάλα και ἐνδοξα ἀπέδειξαν ὅτι ἡ πόλις ἀτύχησε ὄχι ἀπὸ δειλία των ἀνδρῶν τῆς οὔτε ἀπὸ τὴ γενναιότητα των ἐχθρῶν τῆς γιὰτί, ἀν ὕστερα ἀπὸ ἐσωτερικὴ σύρραξη μεταξύ τους, μπόρεσαν

ασκώντας βία να επανέλθουν στην πατρίδα τους, αν και ήταν παρόντες οι Λακεδαιμόνιοι και οι άλλοι εχθροί, είναι ολοφάνερο ότι εύκολα θα μπορούσαν να τους κατανικήσουν αν ομνοούσαν.

[67] Οἱ δὲ νῦν θαπτόμενοι, βοηθήσαντες Κορινθίοις ὑπὸ παλαιῶν φίλων ἀδικουμένοις καινοὶ σύμμαχοι γενόμενοι, οὐ τὴν αὐτὴν γνώμην Λακεδαιμονίοις ἔχοντες (οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῖς ἐφθόνουν, οἱ δὲ ἀδικουμένους αὐτοὺς ἠλέουν, οὐ τῆς προτέρας ἔχθρας μεμνημένοι, ἀλλὰ τὴν παροῦσαν φιλίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι) πᾶσιν ἀνθρώποις φανεράν τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἐπέδειξαν. [68] ἐτόλμησαν γὰρ μεγάλην ποιοῦντες τὴν Ἑλλάδα οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας κινδυνεύειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν πολεμίων ἐλευθερίας ἀποθνήσκειν· τοῖς γὰρ Λακεδαιμονίων συμμάχοις περὶ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας ἐμάχοντο. νικήσαντες μὲν γὰρ ἐκείνους τῶν αὐτῶν ἡξίουσαν, δυστυχήσαντες δὲ βέβαιον τὴν δουλείαν τοῖς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ κατέλιπον. [69] Ἐκείνοις μὲν οὖν οὕτω διακειμένοις ὁ βίος οἰκτρὸς καὶ ὁ θάνατος εὐκτός· οὗτοι δὲ καὶ ζῶντες καὶ ἀποθανόντες ζηλωτοί, παιδευθέντες μὲν ἐν τοῖς τῶν προγόνων ἀγαθοῖς, ἄνδρες δὲ γενόμενοι τὴν τε ἐκείνων δόξαν διασώσαντες καὶ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἐπιδείξαντες. [70] πολλῶν μὲν γὰρ καὶ καλῶν αἵτιοι γεγέννηται τῇ ἑαυτῶν πατρίδι, ἐπηνώρθωσαν δὲ τὰ ὑφ' ἐτέρων δυστυχηθέντα, πόρρω δ' ἀπὸ τῆς αὐτῶν τὸν πόλεμον κατέστησαν. ἐτελεύτησαν δὲ τὸν βίον, ὥσπερ χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς ἀποθνήσκειν, τῇ μὲν γὰρ πατρίδι τὰ τροφεῖα ἀποδόντες,

[67] Οἱ προκείμενοι νεκροί, αφού ἔτρεξαν πρὸς βοήθεια των Κορινθίων που ἀδικούνταν ἀπὸ παλαιούς τους φίλους και που πρόσφατα ἐγιναν σύμμαχοί μας διαφοροποιημένοι ἀπὸ τους Λακεδαιμονίους (γιατί αὐτοὶ τους φθονούσαν για το πλήθος των ἀγαθῶν τους, ἐνῶ οἱ Αθηναῖοι τους λυποῦνταν που ἀδικούνταν, ξεχνώντας τὴν παλιά τους ἐχθρά και ἐκτιμώντας ἐξαιρετικά τὴν τωρινὴ φιλία), ἐκάναν φανερὴ σ' ὅλους τους ἀνθρώπους τὴν ἀνδρεία τους. Στὴν προσπάθειά τους να κάνουν τὴν Ελλάδα μεγάλη και ἰσχυρή, [68] τόλμησαν ὀχι μόνο να διακινδυνεύσουν για τὴν προσωπική τους σωτηρία, ἀλλὰ και να πεθάνουν για χάρις τῆς ἐλευθερίας των ἐχθρῶν· γιατί, πολέμησαν με τους συμμάχους των Λακεδαιμονίων για τὴν ἐλευθερία ἐκείνων. Αν νικούσαν, θα χορηγούσαν και σε κείνους ἀπὸ τα δικά τους ἀγαθὰ (ἀπὸ τὴν ἐλευθερία), ἐπειδὴ ὁμως ἔχασαν τὴ μάχη, ἀφησαν σταθερὴ τὴ σκλαβιά στους συμμάχους των Λακεδαιμονίων στὴν Πελοπόννησο. [69] Σ' αὐτούς λοιπόν (τους Πελοποννησίους), που βρίσκονται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἡ ζωὴ εἶναι φρικτὴ και ἐπιθυμητός ὁ θάνατος· οἱ προκείμενοι ὁμως νεκροὶ και ὅσο ζούσαν και τώρα που πέθαναν εἶναι ἀξιοζήλευτοι, διότι ἔχουν ἀνατραφεῖ με τις προγονικὲς μας

τοῖς δὲ θρέψασι λύπας καταλιπόντες.

αρχές, κι όταν ανδρώθηκαν, επειδὴ τη δόξα εκείνων διέσωσαν, απέδειξαν και την προσωπική τους ανδρεία. [70] Γιατί, έγιναν πρόξενοι πολλών και μεγάλων αγαθών για την πατρίδα τους, επανόρθωσαν τα λάθη των άλλων, απομάκρυναν από την πατρίδα τους τον πόλεμο και τερμάτισαν τη ζωή τους, όπως πρέπει να τερματίζουν οι γενναίοι άνδρες, ανταποδίδοντας στην πατρίδα τους τις δαπάνες της για την ανατροφή τους και αφήνοντας λύπες στους γονείς τους.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1	ΣΤΟΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟ ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΓΟΝΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΣΥΝΤΟΜΗ (2-3 ΓΡΑΜΜΕΣ). ΤΟ ΜΟΝΟ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΩΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣΑΝ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΑΠΟ ΠΑΝΤΑ ΟΙ ΙΔΙΟΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΩΣΑΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΤΟΥΣ ΑΠΟΓΟΝΟΥΣ ΤΟΥΣ. Ο ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΣΤΟ ΛΥΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΕΜΙΖΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ. ΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΓΙΑΤΙ Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ΕΠΙΘΥΜΕΙ ΝΑ ΤΟΝΙΣΕΙ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ. Ο ΘΟΥΚ. ΤΗΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΑ ΠΟΥ ΜΑΛΛΟΝ ΘΕΩΡΕΙ ΙΣΧΥΡΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ. Ο ΛΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΗΡΩΙΣΜΟ.
2	ΣΤΟΝ ΘΟΥΚ. Ο ΟΡΟΣ «ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΑ» ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ. ΔΙΝΕΤΑΙ ΜΕ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΑ. ΣΤΟ ΛΥΣΙΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ Ο ΑΚΡΙΒΗΣ ΟΡΟΣ. Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ ΣΤΟ ΟΤΙ ΚΑΘΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΕΠΙΘΥΜΕΙ ΝΑ ΤΟΝΙΣΕΙ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ.
3	ΣΤΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΥΜΦΡΑΖΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΠΙΤΑΦΙΩΝ ΛΟΓΩΝ ΠΙΟ ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΑΣ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ Η Β) “ΠΡΟΕΡΧΟΜΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΤΗ ΓΗ” ΑΦΟΥ ΑΥΤΟ ΔΗΛΩΝΕΤΑΙ ΡΗΤΑ ΚΥΡΙΩΣ ΣΤΟ ΛΥΣΙΑ.
4	ΤΟ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΑΣ ΣΥΝΟΔΕΥΕΤΑΙ ΣΤΑ ΔΥΟ ΕΠΑΙΝΕΤΙΚΑ ΜΕΡΗ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ

	<p>ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ “ΑΛΛΟΥΣ”. ΑΥΤΑ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, Η ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΤΑ, Η ΚΑΛΟΣΥΝΗ, Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΟΥΣ ΘΕΟΥΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΡΕΤΕΣ. ΕΠΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ: ΑΦΟΥ ΟΛΟΙ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΝ ΙΣΟΙ, ΤΟΤΕ ΕΞΙΣΟΥ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΚΥΒΕΡΝΗΣΟΥΝ ΤΗ ΧΩΡΑ ΑΛΛΑ ΕΚ ΦΥΣΕΩΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΗΘΙΚΟΙ.</p>
5	<p>Η ΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΔΕΝ ΕΓΚΕΙΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ “ΑΛΛΟΥΣ” ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΣΤΗ “ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΗ” ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΝΑ “ΒΟΗΘΑ” ΤΟΥΣ ΚΑΤΑΤΕΤΡΕΓΜΕΝΟΥΣ Η ΑΔΥΝΑΤΟΥΣ “ΑΛΛΟΥΣ”, ΝΑ ΤΟΥΣ ΥΠΟΔΕΧΕΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΑΦΟΜΟΙΩΝΕΙ. ΑΥΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΣΤΟ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΛΥΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΑΝ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ. ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΥΚ. ΣΤΟ ΚΕΦ. 40 (ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥΝ ΤΟΥΣ ΑΔΥΝΑΜΟΥΣ).</p>